

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Zicht op zinvolle daginvulling

Dagbesteding voor mensen in een kwetsbare positie in Nederland

Een verkennende studie

Colofon

Auteurs:

G. Lammersen, M. Franken, P. in 't Veld, H. Michon, M. de Boer,
P. van der Sanden, M. Batterink en M. van Houten.

Movisie (GL, MF, HM, PvdS en MvH) &
Significant Public (PitV, MdB en MB)

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Eindredactie: Tea Keijl

Begeleidingscommissie: zie bijlage

Opdrachtgever: Ministerie VWS

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Oktober 2024

© Movisie

Movisie: kennis en aanpak van sociale vraagstukken

Movisie is hét landelijk kennisinstituut voor een samenhangende aanpak van sociale vraagstukken.

Samen met de praktijk ontwikkelen we kennis over wat echt goed werkt en passen we die kennis toe. De unieke rol van Movisie is het versnellen van leerprocessen. We zijn alleen tevreden als we een duurzame positieve verandering voor mensen in een kwetsbare positie realiseren.

Kijk voor meer informatie op www.movisie.nl.

INHOUDSOPGAVE

Management samenvatting	4
1 Inleiding	10
1.1 Opdracht	10
1.2 Aanpak	10
1.3 Leeswijzer	11
2 Dagbesteding, wat is het?	12
2.1 Definitie	12
2.2 Het perspectief van de deelnemer (uit de literatuur)	13
2.3 Variatie in aanbod en doelgroepen	15
2.4 Wat deelnemers van belang vinden voor dagbesteding (uit de interviews)	14
3 Conceptuele matrix dagbesteding	17
3.1 Hoofdvormen van dagbesteding in negen dimensies	17
3.2 Dagbesteding vanuit wet- en regelgeving perspectief	20
3.3 Zinnvolle daginvulling vanuit aanbiedersperspectief	22
4 Kwalitatieve bevindingen	24
4.1 Gebruik dagbesteding in het Wmo-domein	24
4.2 Specifieke groepen gebruikers	26
4.3 Gegevens vanuit gemeentelijk perspectief	27
5 Ontwikkelingen, uitdagingen en kansen	35
5.1 Ervaringen en ontwikkelingen	35
5.2 Knelpunten & uitdagingen	38
5.3 Kansen en voorziene innovaties	40
5.4 Sturen op kwaliteit	42
6 Implicaties voor beleid	45
Bronnen	49
Bijlagen	50

SAMENVATTING

1 Inleiding

Dit rapport schetst de huidige stand van zaken en de ontwikkelingen rondom dagbesteding in Nederland, die we in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) in kaart brachten. Dat doen we vanuit de invalshoeken van gemeenten, aanbieders en deelnemers. Op verzoek van VWS ligt de focus op dagbesteding vanuit de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). We voerden een desksearch, een landelijke enquête onder gemeenten en een verdiepende kwalitatieve studie uit.

2 Dagbesteding: wat is het?

De desksearch leert dat er vele omschrijvingen van het begrip dagbesteding zijn, en dat het voor deelnemers vele functies kent; van ontmoeting en ergens buitenshuis kunnen zijn en wat bezigheden hebben, tot begeleid worden bij persoonlijke ontwikkeling en/of het zetten van stappen naar andere vormen van werk zoals betaald werk. **De gemeenschappelijke noemers zijn:**

1. Het gaat om voor de deelnemers betekenisvolle activiteiten waaraan zij zingeving kunnen ontleen.
2. Het biedt de deelnemers sociale contacten, structuur en veiligheid en helpt om zelfstandigheid te vergroten.
3. De activiteiten zijn gericht op herstel, behoud of ontwikkeling van vaardigheden.

Er is **discussie over de term dagbesteding**. Sommige mensen associëren deze term sterk met ' bezig gehouden worden'. Maar tegelijkertijd is het een erg gebruikelijke term in beleid en wet- en regelgeving. In dit rapport houden we term dagbesteding aan, afgewisseld met zinvolle daginvulling. Dat tweede woord werd door mensen die zelf aan dagbesteding deelnemen als beste alternatief aangewezen bij de ontwikkeling van de zorgstandaard dagbesteding in de ggz.

Volgens **de deelnemers** zijn de functies van dagbesteding onder andere:

- Structuur geven aan de dag
- Een laagdrempelige plek bieden voor activiteiten
- Ontmoeting met anderen mogelijk maken
- Zingeving bieden en ervaren dat men een nuttige bijdrage kan leveren aan de samenleving
- Bijdragen aan de persoonlijke ontwikkeling
- En eventueel stappen (helpen) zetten naar andere vormen van werk

Voor individuele mensen kunnen meerdere van deze functies gelden, maar het kan ook zijn dat mensen vanwege unieke andere motieven aan dagbesteding deelnemen. De deelnemers vinden de volgende kwaliteitsaspecten belangrijk: een veilige omgeving met weinig stress of opgelegde druk en een aanbieder of individuele begeleider die aandacht heeft voor de persoonlijke ontwikkelingsbehoeften. Ze noemen ook dat er toegang moet zijn tot deskundige begeleiding.

Het **aanbod** aan dagbesteding kent drie hoofdvormen:

- 1) Recreatieve, belevingsgerichte dagbesteding of dagopvang. Deze vorm staat in het teken van het prikkelen en stimuleren van cliënten en het opdoen van ervaringen in een veilige omgeving, zoals voelen, ruiken en bewegen (Hoogeboom, 2021). De dagopvang is bijvoorbeeld voor mensen met dementie of ernstige verstandelijke beperkingen.

- 2) Ontwikkelingsgerichte dagbesteding is gericht op leren. Bij deze vorm gaat het om de ontwikkeling van het sociaal-emotioneel functioneren en het uitbreiden van vaardigheden. Het kan ook gaan om een combinatie van (arbeidsmatige) activiteiten en het zetten van stappen naar andere vormen van werk, bijvoorbeeld betaald werk.
- 3) Arbeidsmatige dagbesteding. Deze vorm levert wel maatschappelijke waarde op, maar is geen loonvormende arbeid. Afhankelijk van de persoonlijke doelen of behoeften kan arbeidsmatige daginvulling samengaan met ontwikkelingsgerichte dagbesteding.

3 Conceptuele matrix dagbesteding

Het concept dagbesteding kent een groot aantal variaties, die vanwege de vele variabelen niet in één schema zijn weer te geven. De conceptuele matrix die we hebben gemaakt bestaat daarom uit drie onderdelen.

- 1) Een schema met de drie hoofdvormen van daginvulling afgezet tegen de (kern)functies en andere variabelen.
- 2) Een overzicht met de relevante wetten en regelingen.
- 3) Een overzicht met de varianten vanuit het perspectief van de aanbieders.

4 Kwantitatieve bevindingen

Weinig aantallen beschikbaar

Er is geen cijfermatig totaalbeeld te geven van dagbesteding in Nederland. Op basis van gegevens van 80% van de gemeenten over de eerste helft van 2023, valt wel af te leiden dat ongeveer **64.000 mensen gebruik maken van Wmo-maatwerkvoorziening geïndiceerde dagbesteding** (verder: individuele Wmo-indicatie). Dat is een daling van 29.000 ten opzichte van de 93.000 uit 2018.

Dit betekent echter niet per se dat er een afname is van het gebruik van dagbesteding binnen het kader van de Wmo. Uit het verdiepende deel van deze verkenning komt namelijk naar voren dat gemeenten naast de genoemde individuele Wmo-indicatie in toenemende mate dagbesteding bieden in de vorm van 'Algemene voorziening' (verder zonder hoofdletters). Hierdoor hebben de betreffende organisaties meer ruimte om dagbesteding in te vullen op grond van behoeften van deelnemers. Deelnamecijfers van deze vorm worden echter niet op zo'n manier bijgehouden dat er een landelijke schatting te maken valt.

Ook voor dagbesteding in andere beleidsterreinen, zoals dagbesteding binnen de Wet langdurige zorg (Wlz), relevant voor zorgorganisaties en bijvoorbeeld de afdelingen voor arbeid en dagbesteding binnen zorgorganisaties, zijn geen landelijke cijfers beschikbaar. Het zelfde geldt voor (representatieve en valide) getallen over subgroepen zoals mensen met een verstandelijke beperking, ernstige psychische problematiek of dementie. In de enquête onder gemeenten (verder: enquête '24), gaven gemeenten de volgende redenen op waarom die aantallen ook bij hen niet voorhanden zijn:

- Gemeenten hanteren verschillende vormen en combinaties van dagbesteding en gebruiken hiervoor bovendien verschillende namen.
- De vorm van financiering. Veel gemeenten hanteren een taakgerichte inkoop of lumpsum inkoop. Zij laten het aan aanbieders zelf over welke Wmo-ondersteuning daarvoor nodig is.
- Gemeenten willen de aanbieders niet met extra administratie belasten en vragen ze daarom niet om de aantallen gebruikers per vorm en/of doelgroep.

- Veel gemeenten hebben een beweging ingezet van maatwerk met individuele indicatiestelling naar een algemene voorziening, waarbij inwoners zonder indicatie op anonieme wijze gebruik kunnen maken van laagdrempelige voorzieningen.

Overall is dus niet bekend wat de totale omvang van het gebruik van zinvolle daginvulling is: niet in aantal mensen en ook niet in aantal dagdelen.

Gegevens gemeentelijke dagbesteding

Onze enquête (verder enquête '24) onder gemeenten laat zien dat net als in 2020 **ongeveer de helft van de gemeenten binnen de Wmo beide vormen van bekostiging toepast, dus dagbesteding met individuele indicaties en als algemene voorziening**. De meest genoemde redenen om met individuele indicaties te (blijven) werken zijn dat het meer mogelijkheden biedt om de kwaliteit van de dagbesteding te borgen en dat het meer mogelijkheden biedt om de dagbesteding te laten voldoen aan de individuele behoeften van de inwoner. De meest genoemde redenen om dagbesteding als algemene voorzieningen aan te bieden zijn minder onrust en onzekerheid rond de toekenning of verlenging van indicaties, en de laagdrempeligheid van de voorziening.

Uit de Monitor gemeentelijke **zorginkoop** (2023) blijkt dat **een ruime meerderheid van de gemeenten werkt met een inspanningsgerichte uitvoeringsvariant**. Ook werkt een meerderheid van de gemeenten met een niet-selectieve manier van inkopen (zoals open house) voor dagbesteding. Het aantal aanbieders dat door gemeenten gecontracteerd wordt varieert sterk. Er zijn betrekkelijk veel gemeenten die een groot aantal aanbieders contracteert voor dagbesteding: bijna de helft van de responderende gemeenten werkt met meer dan 26 aanbieders. Bij de grootste gemeenten kan het om meer dan 75 aanbieders gaan.

In de enquête is ook gevraagd hoe gemeenten het **vervoer** regelen voor deelnemers om naar dagbestedingslocaties te komen (voor zover van toepassing). 36 respondenten hebben de vraag ingevuld op welke wijze vervoer wordt georganiseerd. Bijna 60% geeft aan dat de aanbieder het vervoer organiseert en hier een vast tarief van de gemeente voor ontvangt (36 responderende gemeenten). Een kwart geeft aan dat de gemeente het vervoer organiseert. Anderzijds geven gemeenten aan dat die tarieven niet (meer) kostendekkend zijn volgens de aanbieders. Behalve de vaste eigen bijdrage (het abonnementarief) die deelnemers voor dagbesteding betalen, wordt van hen volgens de responderende gemeenten geen bijdrage voor het vervoer gevraagd.

5 Ontwikkelingen, uitdagingen en kansen

Ontwikkelingen

Uit de verdiepende studie, deels bevestigd vanuit de desksearch en enquête '24, komen de volgende ontwikkelingen naar voren (de eerste drie bij zowel gemeenten als aanbieders):

- Gemeenten maken een beweging van het werken met individuele indicaties (maatwerkvoorziening) naar **algemene voorzieningen**. Aanbieders van ontmoeting en dagbesteding worden gefinancierd via een algemene voorziening, vaak door middel van per gemeente variërende vormen van lumpsum financiering. Getalsmatig blijkt overigens uit de enquête '24 geen duidelijke verschuiving van de ene vorm naar de andere.
- Verschillende gemeenten die deelnamen aan deze verkenning zijn gaan werken met **een beperkt aantal hoofdaanbieders**. De hoofdaanbieders regelen het aanbod in hun gebied met onderaannemers.

- Gemeenten ambiëren **meer ontwikkelingsgerichte dagbesteding** waarbij de persoonlijke ontwikkeling van deelnemers (meer) aandacht krijgt. Dit kan in al dan niet in combinatie met arbeidsmatige dagbesteding. Het kan gaan om stappen binnen de dagbesteding, maar ook om stappen richting uitstroom, bijvoorbeeld naar betaald werk of een opleiding.
- Gemeenten werken toe naar een **integraler aanbod** van maatschappelijke voorzieningen. De inzet is om zoveel mogelijk gebruik te maken van algemene voorzieningen zoals die in de sociale basis te vinden zijn (het zogenaamde voorveld). Begeleiding bij dagbesteding kan dan (makkelijker) afgestemd worden met ondersteuning op andere leefgebieden. Denk aan een combinatie van dagbesteding en begeleid wonen. De gemeente bepaalt welke resultaten behaald moeten worden. De aanbieder bepaalt hoe dit bereikt kan worden en krijgt de ruimte om te doen wat daarvoor nodig is.
- Sommige gemeenten sturen doelbewust aan op voornoemde punten om de **samenwerking** tussen aanbieders te stimuleren.
- Ook is er een **toename van het groepsaanbod** en afname van individuele begeleiding te zien.
- Aanbieders wijzen op een toename van het aantal mensen met **meerdere (levens)problemen**. Voor ondersteuning van deze mensen is meer diverse expertise nodig. Meer samenwerking (coalitievorming) wordt daardoor noodzakelijker. Overigens kan het zo zijn dat mensen die voorheen via een individuele indicatie bij een specifieke dagbesteding waren, nu bij een algemene voorziening zijn, het lijkt alsof de problematiek gemiddeld genomen zwaarder wordt.

Uitdagingen

Uit de verdiepende studie en de enquête '24 komen de volgende uitdagingen naar voren:

- **Stigma.** Met name geïnterviewde deelnemers wijzen hierop. Ze doelen daarbij niet alleen op vooroordelen ten aanzien van henzelf als individu, maar ook op stigma's in de samenleving ten aanzien van werk en activiteiten die onder de vlag 'dagbesteding' worden geboden. Tegelijkertijd onderschatten beleidsmakers het belang dat dagbesteding voor de deelnemers heeft, volgens de geïnterviewde deelnemers.
- **Toegankelijkheid.** Met name geïnterviewde deelnemers wijzen op de nadelen die kleven aan een al te specifiek doelgroepenbeleid van (sommige) aanbieders. Maar andere geïnterviewden wijzen juist op het ontbreken van voldoende passend aanbod voor specifieke groepen, zoals mensen met een migratieachtergrond of mensen in de leeftijdscategorie 30 tot 60 jaar.
- **Persoonlijke ontwikkeling.** Het knelt rond het benutten van dagbesteding als opstap naar bijvoorbeeld een opleiding, een baan of een andere werk- of activiteitenplek die beter bij de persoonlijke kwaliteiten past. Uitstroom vanuit de arbeidsmatige dagbesteding naar vormen van waardevol werken (beschut werk, participatiebanen, garantiebanen, etc.) blijft laag. Oorzaken zijn onder andere de complexe wet- en regelgeving, financieringssystematiek vanuit de gemeenten, drempelvrees en te weinig aanbod van geschikt werk. Te veel druk leggen op deelnemers om uit te stromen werkt averechts.
- **Financiering.** Het ontbreken van structurele financiering zorgt voor gebrek aan continuïteit. Als voorbeeld wordt genoemd dat bestaande contracten vaak niet (automatisch) worden verlengd, maar opnieuw aanbesteed. Of de opmerking dat het Integraal Zorg Akkoord en het Gezond en Actief Leven Akkoord mooi zijn maar dat het niet structurele middelen zijn. Dit maakt het voor aanbieders moeilijk om toekomstbestendig beleid te ontwikkelen en het voortbestaan van succesvolle projecten/aanbieders te garanderen. De financiering is nog steeds vaak niet domein-overstijgend en bestaande schotten/hokjes werken belemmerend,

zoals bij het mengen van financieringsstromen (Wmo, Wlz en Participatiewet). De financiële afrekening is vaak te complex en vormt daardoor een extra belasting voor zowel aanbieders als gemeenten. Genoemd wordt dat het een hele administratieve rompslomp is als ze iemand willen wisselen omdat de betreffende persoon beter op een andere plek past. Of dat de verantwoording en bewijslast op unieke deelnemers niet past bij de laagdrempeligheid van de basis dagbesteding.

- **Vervoer.** Volgend aanbieders financieren gemeenten het vervoer vaak onvoldoende. Hierdoor draaien deelnemers geheel of gedeeltelijk zelf voor de reiskosten op. Vooral op het platteland is het organiseren van collectief vervoer een knelpunt door een tekort aan chauffeurs en oppikpunten. Zowel gemeenten als aanbieders noemen dit.
- **Regelgeving.** Gemeenten en aanbieders benoemen allebei dat het regelmatig schort aan duidelijke, transparante en eenvoudige regelgeving. Ze wijzen op onduidelijkheden in aanbestedingen, verwarrende definities en complexe financieringssystematieken. Dit beïnvloedt de **samenwerking** tussen gemeenten en aanbieders.
- **Personeelstekorten.** Dit speelt bij de gemeenten en aanbieders.

Gewenste verbeteringen/waargenomen kansen

- Verschillende groepen uit deze studie, onder wie deelnemers aan dagbesteding, wijzen op het nut en de wenselijkheid van **betere communicatie** en **informatie-uitwisseling**. De uitvoerende instanties zoals het UWV kunnen mogelijkheden van dagbesteding beter benutten, melden en duidelijker benoemen.
- Een deel van de geïnterviewden wijst op het belang van meer **wijkgericht werken** en de mogelijkheden in de buurt benutten. Tegelijkertijd is het ook belangrijk dat aanbod buiten de eigen wijk toegankelijk blijft of wordt.
- Meer samenwerking met **en benutten van de mogelijkheden van bestaande organisaties**, inclusief werkgevers. Voor individuele deelnemers kunnen bijvoorbeeld ook plekken bij werkgevers gemaakt worden. Hierbij past ook de wens die gemeenten in de enquête '24 noemen om meer aandacht te hebben voor de rol van het 'voorliggende veld' zoals buurtinitiatieven, ondernemers, et cetera.
- **Meer met algemene voorzieningen** werken en minder met individuele Wmo-indicaties.
- Beter inspelen op de **individuele behoeften en interesses van de deelnemers**, qua tempo, instapniveau en ondersteuningsbehoefte.

Sturen op kwaliteit

Gemeenten vinden (het toezien op) de kwaliteit van dagbestedingsaanbod belangrijk. Uit de verdiepende studie onder vier gemeenten komt naar voren dat zij regelmatig een tevredenheidsonderzoek onder de deelnemers aan de dagbesteding (laten) uitvoeren. In de enquête '24 gaf de overgrote meerderheid van de responderende gemeenten aan dat ze het zeer belangrijk vinden dat verantwoording afleggen en afspraken maken over doelen op deelnemer-niveau gebeurt.

6 Implicaties voor beleid

De landelijke trend is dat gemeenten steeds meer ruimte bieden voor een integraal en diverser aanbod van dagbesteding, en via inkoop stimuleren zij meer samenwerking tussen verschillende aanbieders. Daarnaast zien we de beweging om dagbesteding vaker aan te bieden via algemene

voorzieningen. Beide ontwikkelingen sluiten aan bij de bredere visie om mogelijkheden voor een zinvolle daginvulling en ondersteuning rondom de inwoner en diens behoeften te organiseren. Om deze ontwikkelingen te versterken, benoemen we vijf implicaties voor beleid voor het ministerie van VWS en andere relevante partijen.

1. Focus op doorontwikkeling, innovatie en leren. Hiervoor is financiële continuïteit essentieel.
2. Draag het belang uit van een zinvolle daginvulling en het brede scala aan mogelijkheden.
3. Help stigma rondom dagbesteding mee terugdringen. Het proces van emancipatie is nog in volle gang.
4. Zet in op inspraak en meedenken van gebruikers over een breed en divers aanbod. Geef meer bekendheid aan dat brede aanbod.
5. Oriënteer samen met relevante partijen op de mogelijkheden om beter zicht te krijgen op het veld van zinvolle daginvulling. Werk op basis daarvan een passende vorm van monitoring uit.

1 INLEIDING

1.1 OPDRACHT

Dagbesteding, ofwel activiteiten overdag om de tijd prettig en/of zinnig in te vullen, is een essentiële voorziening voor diverse doelgroepen, van jong tot oud. Het draagt bij aan activering en participatie en speelt een cruciale rol in de houdbaarheid van zorg. Dagbesteding vervult daarmee verschillende functies en staat in verbinding met tal van andere beleidsterreinen. Bovendien is het een gebied waarin veel ontwikkelingen gaande zijn.

Movisie en Significant zijn door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (hierna VWS) gevraagd om een verkenning uit te voeren naar Wmo-dagbesteding. Met deze verkenning brengen we de stand van zaken én de ontwikkelingen binnen het veld van dagbesteding in beeld. Dat doen we vanuit de invalshoeken van gemeenten, aanbieders en deelnemers. Deze verkenning verscherpt het beeld op het veld en de knelpunten en kansen die er zijn. Daaruit volgt een aantal beleidsimplicaties voor het ministerie van VWS, gemeenten, aanbieders en relevante andere partijen.

1.2 AANPAK

De verkenning bestaat uit drie onderdelen: een literatuuronderzoek, een landelijke enquête en een kwalitatieve verdiepende studie.

Literatuuronderzoek

Voor het literatuuronderzoek zijn de volgende zoektermen gebruikt: arbeidsmatige dagbesteding, ontwikkelingsgerichte dagbesteding, zinvolle dagactiviteiten, zinvolle daginvulling. Gezocht is in google, google scholar en de VU-bibliotheek. Vervolgens zijn de meest relevante publicaties van de afgelopen twintig jaar, landelijke onderzoeken en kennissyntheses gebruikt (zie bijlage 1). Om actuele cijfers te verzamelen hebben we specifiek daarvoor nog een aantal experts en professionals benaderd. Voor een check op de volledigheid van deze inventarisatie van de beschikbaarheid van cijfers zie bijlage 1.

Enquête onder gemeenten

In het voorjaar van 2024 is een landelijke enquête uitgezet onder gemeenten. Deze online enquête is gestuurd naar algemene mailadressen van gemeenten (totaal 326 e-mailadressen), met daarbij de vraag de mail door te zetten naar de Wmo-beleidsmedewerker(s). Ook hebben we de enquête naar eigen relevante contactpersonen toegestuurd en een bericht gepost op LinkedIn. In de enquête, die we in dit rapport de enquête '24 noemen, is onder andere uitgevraagd:

- Hoeveel inwoners binnen de gemeente (in 2022) gebruik maken van verschillende vormen van dagbesteding: recreatieve, ontwikkelingsgerichte en arbeidsmatige;
- Hoe de toegang tot dagbesteding is georganiseerd: algemeen toegankelijk of maatwerkvoorziening;
- Welke vorm van dagbesteding door welke doelgroep wordt gebruikt: ouderen, beperking, psychische gezondheidsproblemen, jongeren;
- De kosten en tarieven van (verschillende vormen van) dagbesteding in 2022;
- Hoe vervoer naar dagbesteding is georganiseerd en de kosten hiervan;
- Welke knelpunten gemeenten ervaren tijdens de inkoop en uitvoering van dagbesteding.

Het uitvragen van cijfers rond dagbesteding bracht een tweetal risico's met zich mee. Ten eerste kost het de gemeenten inspanning en tijd om de gevraagde gegevens te verzamelen. Om die reden is met de enquête een bijlage meegestuurd met een overzicht van alle vragen, zodat respondenten vooraf konden inzien om welke gegevens werd gevraagd. Daarnaast hebben we de enquête bewust voor een lange periode van vijf weken opengezet. Het tweede risico zit hem erin dat gemeenten verschillende vormen en combinaties van dagbesteding organiseren, onder verschillende namen. We hebben gemeenten gevraagd zo goed mogelijk aan te sluiten bij de indeling van recreatieve, ontwikkelingsgerichte en arbeidsmatige dagbesteding (zie hoofdstuk 2) om op die manier de consistentie van de gegevens te bewaken.

Kwalitatief verdiepend onderzoek

We hebben verdiepende gesprekken gevoerd met de (beleids)ambtenaren en contractmanagers van de gemeenten Doetinchem, Noordoostpolder, Groningen en Eindhoven. Met medewerkers van 27 aanbieders van dagbesteding in de gemeenten Doetinchem, Noordoostpolder, Groningen, Eindhoven en Nijmegen zijn eveneens gesprekken gevoerd. Verder hebben we vier individuele deelnemers geïnterviewd, een online groepsinterview met drie deelnemers gehouden en een fysiek groepsinterview met vier deelnemers. Deze in totaal 11 deelnemers hebben we geworven door oproepen te verspreiden via, onder andere, de leden van de begeleidingscommissie en (ervaringsdeskundige) contactpersonen. Daarnaast heeft er een gesprek plaatsgevonden met twee medewerkers, waaronder een ervaringsdeskundige werkzaam bij de LFB, de landelijke belangenorganisatie dóór en vóór mensen met een verstandelijke beperking. In de bijlage is weergegeven welke gesprekken hebben plaatsgevonden.

1.3 LEESWIJZER

Het rapport begint na deze inleiding met een verkenning over wat onder dagbesteding of zinvolle daginvulling wordt verstaan. De veelvormigheid van zinvolle daginvulling komt aan bod, alsook de discussie die gevoerd wordt over de term dagbesteding (Hoofdstuk 2).

In hoofdstuk 3 ordenen en kenschetsen we de vele varianten binnen het aanbod van zinvolle daginvulling of dagbesteding.

In hoofdstuk 4 presenteren we de meest actuele cijfers, zowel uit de desksearch als uit de landelijke enquête die specifiek voor dit project is uitgezet.

Vervolgens schetsen we een overzicht van door deelnemers, aanbieders en gemeenten gesignaleerde ontwikkelingen, knelpunten en kansen (Hoofdstuk 5). Ook beschrijft dit hoofdstuk hoe gemeenten de kwaliteit van het aanbod proberen te bewaken.

In het afsluitende hoofdstuk 6 formuleren we een aantal aanbevelingen voor het ministerie van VWS, gemeenten, aanbieders en relevante andere partijen.

De samenvatting voorin zet de voornaamste bevindingen op een rij, en de beleidsimplicaties.

2 DAGBESTEDING, WAT IS HET?

2.1 DEFINITIE

Op basis van de literatuur valt dagbesteding niet in één allesomvattende definitie te beschrijven. De meeste literatuur over dagbesteding richt zich op bepaalde doelgroepen en die accenten zijn dan ook terug te vinden en de afzonderlijke definities. De meest brede definitie van dagbesteding vinden we op de website van het ministerie van VWS (regelhulp.nl): dagbesteding wordt daarin omschreven als activiteiten overdag om de tijd prettig en/of zinnig te vullen.

In een onderzoek over dagbesteding in de gehandicaptenzorg wordt het omschreven als een zinvolle besteding van de dag, ter vervanging van school en/of werk, voor mensen met een beperking. Dagbesteding is bedoeld om structuur te bieden en helpt om de zelfstandigheid, waar mogelijk, te vergroten. Het gaat hier om structurele activiteiten onder professionele begeleiding. Soms heeft dagbesteding tegelijkertijd het doel om mantelzorgers te ontzorgen. (Hoogeboom, 2021).

Vanuit de Wet langdurige zorg (Wlz) wordt de dagbesteding, ook wel begeleiding in groepsverband genoemd, aangeboden aan een persoon die vanwege de aard, omvang en duur van zijn beperkingen niet in staat is om tot een vorm van dagstructurering te komen, ook niet door bijvoorbeeld onderwijs of arbeid. Tijdens de dagbestedingsactiviteiten wordt ook de zorg, behandeling of individuele begeleiding geboden die nodig is. (Michon et al., 2020).

In een onderzoek over mensen met dementie wordt in plaats van dagbesteding het begrip zinvolle dagactiviteiten gehanteerd. Dit zijn activiteiten waar mensen met dementie plezier en ontspanning aan beleven, waardering aan ontlenen, waardoor zij zich nuttig voelen of waar een beroep wordt gedaan op het lerend vermogen. (Ramaker & Alderliesten, 2021).

In de GGZ-standaard wordt dagbesteding omschreven als een op gestructureerde manier verrichten van zinvolle activiteiten ter vervanging van school en/of werk door mensen die vanwege een aandoening of beperking problemen ervaren op het gebied school, werk en andere vormen van sociale participatie. Mensen nemen deel omdat dit hen een zinvolle besteding van de dag oplevert (zingeving), ontplooiingskansen biedt (ontwikkelingsgericht) en bijdraagt aan hun herstel. Een zinvolle daginvulling kan in groepsverband worden gerealiseerd maar ook in de vorm van individuele plaatsing. De activiteiten kunnen plaatsvinden in een setting waar alleen mensen met een beperking werken of in een omgeving waar tevens mensen zonder aandoening of beperking actief zijn. (AKWA GGZ, 2017).

Movisie heeft in verschillende onderzoeken arbeidsmatige dagbesteding omschreven. Arbeidsmatige dagbesteding betreft een zinvolle daginvulling via arbeidsmatige activiteiten. Deze leveren maatschappelijke waarde, maar geen loonvormende arbeid op. Zinvolle daginvulling wordt daarbij gedefinieerd als 'het op een gestructureerde manier verrichten van zinvolle activiteiten ter vervanging van school en/of werk door mensen die vanwege een aandoening of beperking problemen ervaren op het gebied van opleiding, werk en andere vormen van sociale participatie' (Michon et al., 2020).

Een bredere definitie stelt dat het om vormen van structurele tijdsbesteding met een welomschreven doel gaat, waarbij de cliënt actief wordt betrokken en die hem zingeving verleent. Daarbij gaat het om activiteiten gericht op het behoud of de ontwikkeling van vaardigheden. De aard van de activiteiten richt zich op recreatie, educatie, het maken van producten voor de verkoop of het leveren van diensten (Van Houten & Verweij, 2015).

De VNG ten slotte hanteert de volgende omschrijving: dagbesteding zijn activiteiten waarmee inwoners een zinvolle invulling van een dag wordt geboden. Dagbesteding draagt bij aan het krijgen van dagritme, participatie en vergroten van zelfstandigheid, en daarmee aan de stabiliteit van leven.

Daar komt bij dat een zinvolle daginvulling een bijdrage levert aan iemands herstel na een ontwrichtende ervaring. (VNG, 2020)

Uit al deze definities zijn de volgende gemeenschappelijke kenmerken te distilleren:

4. Het gaat om voor de deelnemers betekenisvolle activiteiten waaraan zij zingeving kunnen ontlelen.
5. Het biedt de deelnemers sociale contacten, structuur en veiligheid en helpt om zelfstandigheid te vergroten.
6. De activiteiten zijn gericht op herstel, behoud of ontwikkeling van vaardigheden.

De term dagbesteding

Niet iedereen is even gelukkig met de term dagbesteding. Dagbesteding levert voor velen de associatie op met de klassieke en beperkte invulling van het groepsgewijze bezig gehouden worden (GGZ, 2017). Dagbesteding is volgens Hoogeboom (2021) te weinig inclusief. De term legt volgens deze auteur te veel de nadruk op het verschil tussen deelnemers en niet-deelnemers aan dagbesteding.

Als alternatief voor het begrip dagbesteding worden vanuit verschillende bronnen termen als participatie, zinvolle daginvulling, zinvolle dagactiviteiten en waardevol werk voorgesteld (o.a. GGZ-standaard, 2017).

Ook uit de interviews met deelnemers blijkt dat ze vaak moeite hebben met de term dagbesteding. Zij ervaren negatieve beeldvorming, schaamtegevoelens en stigma rond dagbesteding (zie par. 2.2). Ook de deelnemers komen met alternatieven. Een deelnemer tipt om, zoals bij haar het geval is, van 'meewerken' te spreken. Een andere gegeven suggestie is: in de maatschappij werkzaam zijn met begeleiding.

In overleg met de begeleidingscommissie en opdrachtgever is ervoor gekozen de term dagbesteding aan te houden als verzamelterm, ondanks de negatieve connotatie die de term kan hebben. We wisselen in de tekst af met 'zinvolle daginvulling' omdat mensen met ervaringskennis dit als meest geschikte term noemden in de enige ons bekende raadpleging hierover (GGZ-standaard een zinvolle daginvulling, 2017). Zonder verdere toelichting bedoelen we met dagbesteding en met zinvolle daginvulling het hele terrein van dagbesteding zoals omschreven in deze paragraaf.

2.2 HET PERSPECTIEF VAN DE DEELNEMER (UIT DE LITERATUUR)

Uit de literatuur valt op te maken hoe deelnemers aan kijken tegen zinvolle daginvulling. Dagbesteding is voor de deelnemers belangrijk omdat (Van Veenendaal, 2016):

- Het een veilige plek biedt en structuur aan de dag geeft;
- Het een laagdrempelige plek biedt voor sociale contacten;
- Binnen de dagbesteding vaak kennis over hun beperking aanwezig is, zij ervaren daardoor ook begrip voor hun beperking en kunnen hun beperking makkelijker accepteren;
- Het mogelijkheden tot persoonlijke ontwikkeling biedt.

Het houvast van een veilige plek kan onder druk komen te staan wanneer er onzekerheid bestaat over het voortbestaan van een bepaalde vorm van dagbesteding, zeker als daarover onvoldoende wordt gecommuniceerd (Van Veenendaal, 2016). Deelnemers ontlelen een gevoel van eigenwaarde aan de deelname aan de dagbesteding. Meer focus op ontwikkeling en externe locaties maakt dat deelnemers ervaren dat zij ertoe doen. Voorwaarde is wel dat ze zinvol werk hebben, bijdragen aan

de maatschappij en ook zelf iets te zeggen hebben over de invulling van dagbesteding (Hoogeboom, 2021).

Criteria

Uit de literatuur komt verder naar voren dat voor verschillende doelgroepen verschillende aspecten meer of minder belangrijk zijn. Deelnemers met een licht verstandelijke beperking (LVB) vinden uitbreiding van hun netwerk, nieuwe contacten en nieuwe vriendschappen een belangrijke opbrengst van deelname aan dagbesteding. Ook kan dagbesteding bijdragen aan hun gevoel van eigenwaarde en biedt het kansen voor persoonlijke groei en ontwikkeling. Dagbesteding kan maken dat zij zich onderdeel van de samenleving voelen (Hoogeboom, 2021).

Mensen met een psychische kwetsbaarheid leggen noemen het meedoen in de samenleving ook. Daarnaast noemen zij als criteria voor goede dagbesteding (Michon et al., 2019) dat het regie over het eigen leven mogelijk maakt, dat het herstelbevorderend is, dat er keuzemogelijkheden zijn en dat daar goede informatie over is, dat inzet beloond wordt in waardering en in geld en dat er een nauwe samenwerking is tussen alle betrokken professionals, het netwerk en de persoon zelf. Ander onderzoek benadrukt het belang van een professionele en positieve begeleiding en de behoefte aan meer maatwerk (Van der Linden, 2017).

Mensen met dementie geven aan dat hun kwaliteit van leven wordt verbeterd wanneer zij zich nuttig voelen, plezier beleven aan activiteiten en sociale contacten onderhouden. Zij willen vooral serieus worden genomen en niet betutteld worden (Ramaker et al., 2023). Zinnvolle dagactiviteiten die gezamenlijk worden uitgevoerd kunnen bijdragen aan het gevoel ergens bij te horen, eenzaamheid tegengaan en bijdragen aan betekenisvolle relaties. Zinnvolle dagactiviteiten kunnen mensen in bepaalde mate de mogelijkheid bieden om hun oude levensstijl, overtuigingen en waarden te behouden. Belangrijk is wel dat deze activiteiten in een veilige en vertrouwde omgeving plaatsvinden (Ramaker et al., 2021).

2.3 VARIATIE IN AANBOD EN DOELGROEPEN

Dagbesteding kan op verschillende manieren worden aangeboden en/of georganiseerd: in groepsverband of in de vorm van individuele begeleiding en/of individuele plekken. Als vorm van intramurale zorg voor deelnemers die in een instelling verblijven en als extramurale zorg voor deelnemers die thuis wonen. In een setting waar alleen mensen met een beperking werken of in een omgeving waar ook mensen zonder aandoening of beperking actief zijn. Geïndiceerd vanuit Wlz of Wmo of als algemene voorziening die voor iedereen ook zonder indicatie toegankelijk is. Gefinancierd door de overheid of als particulier initiatief of sociale onderneming.

Groningen en Eindhoven

De variatie in het aanbod blijkt ook uit de gesprekken met de gemeenten. De gemeente Groningen en Eindhoven bieden drie vormen van dagbesteding aan:

- Een basis- of algemene voorziening die vrij toegankelijk is voor iedereen, zonder intakegesprekken of indicatie.
- Een laagdrempelige en vaak lokale basis- of algemene voorziening (bijvoorbeeld in buurthuizen), waarbij van tevoren wel intakegesprekken worden gevoerd door de aanbieders, maar geen indicatie vereist is.
- Een maatwerkvoorziening met indicatie. Begeleiding vindt plaats door professionals.

De eerste twee vormen worden door vrijwilligers en/of een combinatie van vrijwilligers en professionals georganiseerd en begeleid.

In beide gemeenten neemt het groepsaanbod toe en individuele begeleiding af.

Dagbesteding kan in drie hoofdvormen onderverdeeld worden, alhoewel de scheidslijnen niet strikt zijn (Movisie factsheet dagbesteding, 2020):

1. Recreatieve, belevingsgerichte dagbesteding of dagopvang. Deze vorm staat in het teken van het prikkelen en stimuleren van cliënten en het opdoen van ervaringen in een veilige omgeving zoals voelen, ruiken en bewegen (Hoogeboom, 2021). De dagopvang is voor bijvoorbeeld mensen met dementie of ernstige verstandelijke beperkingen.
2. Ontwikkelingsgerichte dagbesteding is gericht op leren. Bij deze vorm gaat het om de ontwikkeling van het sociaal-emotioneel functioneren en het uitbreiden van vaardigheden en kennis. Het kan ook gaan om een combinatie van (arbeidsmatige) activiteiten en het zetten van stappen naar andere vormen van werk, bijvoorbeeld betaald werk.
3. Arbeidsmatige dagbesteding. Deze vorm levert wel maatschappelijke waarde op, maar is geen loonvormende arbeid. Afhankelijk van de persoonlijke doelen of behoeften die iemand heeft, kan arbeidsmatige daginvulling samengaan met ontwikkelingsgerichte dagbesteding.

Gemeente Noordoostpolder

De gemeente Noordoostpolder hanteert de hierboven geschetste indeling. Zij biedt belevingsgerichte dagactiviteiten voor ouderen en mensen met dementie (60 tot 70 personen), ontwikkelingsgerichte dagbesteding voor mensen met niet aangeboren hersenletsel (NAH) (55 tot 60 personen) en arbeidsmatige dagbesteding voor 30 tot 35 personen. De eerste twee worden door 1 aanbieder verzorgd. Arbeidsmatige dagbesteding heeft 6 aanbieders.

Veel aanbieders van dagbesteding richten zich op meer dan één doelgroep. Zo bleek in 2020 uit een landelijke enquête onder aanbieders van zinvolle daginvulling dat de meeste responderende aanbieders zich richten op drie of vier verschillende doelgroepen. De meest voorkomende doelgroepen zijn mensen met psychiatrische problematiek (84%), verstandelijke beperking (75%) en psychosociale problematiek (71%). Minder vaak, maar toch nog in de helft van de gevallen, richten aanbieders zich (ook) op mensen met een fysieke beperking. In aanvulling op de gebruikte antwoordcategorieën geven organisaties aan zich ook richten op mensen met verslavingsproblematiek en op mensen die dak- of thuisloos zijn (Michon et al., 2020).

2.4 WAT DEELNEMERS VAN BELANG VINDEN VOOR DAGBESTEDING (UIT DE INTERVIEWS)

Om meer zicht te krijgen op het perspectief van de deelnemer (mede gezien de recente ontwikkelingen binnen de Wmo-dagbesteding, zie hoofdstuk 5) hebben we vier individuele deelnemers geïnterviewd, een online groepsinterview met drie deelnemers gehouden en een fysiek groepsinterviews met vier deelnemers. Daarnaast heeft er een gesprek plaatsgevonden met twee medewerkers, waaronder een ervaringsdeskundige werkzaam bij de LFB, de landelijke belangenorganisatie dóór en vóór mensen met een verstandelijke beperking. Tijdens deze gesprekken noemden de deelnemers een aantal zaken die zij belangrijk vinden aan dagbesteding. Grotendeels komen ze overeen met wat er in de literatuur gevonden is:

- Het bieden van een doel. Een nuttige bijdrage leveren. Zingeving. 'We zijn allemaal op zoek naar een doel'; '*everybody looking for something*'. Het doel is voor iedereen anders. Belangrijk is dat de doelen zijn afgestemd op wat iemand nodig heeft. Activiteiten en werkzaamheden

die aansluiten op de eigen motivatie en interesses. In de praktijk is dit niet altijd mogelijk en moeten deelnemers aansluiten bij bestaande activiteiten.

- Het bieden van een vaste (dag)structuur.
- Geen stress of druk.
- Veilige werkplek. Dat wil zeggen inclusief acceptatie, erbij horen en afwijkend gedrag niet problematiseren. Een dergelijke plek geeft zelfvertrouwen.
- Sociale aspecten en het opdoen van sociale vaardigheden. Deelnemers die problemen hebben met sociale contacten aangaan, zouden daarin beter ondersteund kunnen/moeten worden. Deze groep heeft ook problemen met groepsactiviteiten als de samenstelling veel wisselt.
- Mogelijkheden tot persoonlijke ontwikkeling.
- De rol van de begeleider. Deze moet deskundig zijn, inlevingsvermogen hebben en aansluiten bij de leefwereld van de deelnemers. Continuïteit is hierin belangrijk: een te groot verloop onder begeleiders zorgt voor onzekerheid en gevoelens van onveiligheid. In de interviews geven de deelnemers aan wisselde ervaringen te hebben met begeleiders. Van goed contact met begeleiders die meedenken en kennis hebben over mogelijkheden, tot begeleiders die voornamelijk met zichzelf bezig zijn. 'Het hangt er zo van af wie je treft en of je iemand treft die weet wat er aan mogelijkheden is.'
- Uit de interviews met deelnemers blijkt dat zij uiteenlopend denken over het combineren van verschillende groepen. Sommigen vinden het prettig om met gelijkgestemden te zijn, terwijl anderen juist voordelen zien in een gemengde groep.

3 CONCEPTUELE MATRIX DAGBESTEDING

We zien dat zinvolle daginvulling een lastig te definiëren en gelaagd concept is. Een overzicht van het hele veld van zinvolle daginvulling is niet te vangen in één matrix. Behalve met een schematische matrix (waarin de drie hoofvormen van dagbesteding afgezet worden tegen negen dimensies) brengen we daarom overzicht aan door een beschrijving van de verschillen qua wetten en regelingen en door een beschrijving van de verschillen die er aan de kant van de aanbieders zijn.

3.1 HOOFDVORMEN VAN DAGBESTEDING IN NEGEN DIMENSIES

Uit onze desksearch kwam een door Kemp e.a. (2006) ontwikkeld schema als meestomvattend en compacte indeling naar voren. Dit schema geeft de complexiteit en diversiteit in het aanbod van dagbesteding goed weer. Wij hebben deze matrix geactualiseerd en aangevuld (zie volgende pagina). Dat deden we op basis van bevindingen uit deze verkenning en meer kwalitatieve studies naar dagbesteding, waaronder de ontwikkelde generieke module zinvolle daginvulling (Michon et al, 2019). Het schema geeft ook antwoord op de veel gestelde vraag naar het onderscheid tussen arbeidsmatige dagbesteding en betaalde arbeid.

Dimensies	Zinnvolle daginvulling ('dagbesteding')			
	Recreatief	Ontwikkelericht	Arbeidsmatig	Arbeid
Doel vanuit persoon	Iets (zinnols) te doen hebben, mensen ontmoeten, uit huis zijn, iets leren, iets betekenen voor ander(en), zich ontwikkelen als persoon, zich oriënteren / voorbereiden op een plek op de arbeidsmarkt			
Subjectieve meerwaarde	Persoonlijk herstel, (behoud van) gezondheid, erbij horen, ertoe doen, pos. effect op anderen zoals naasten			
	Leren, jezelf ontwikkelen, jezelf kwalificeren			
		Opstap naar of kwalificatie voor (ander) werk of andere daginvulling	Een deel van je inkomen verdienen	inkomen via arbeid / inkomen verbeteren
Doel vanuit organisatie of professional	Zinnvolle daginvulling, in zichzelf	Zinnol voor behoud of voor ontwikkeling in vaardigheden, kwalificatie	Product of dienst leveren tegen betaling, met/zonder winst oogmerk.	
		Traject / coaching aanbieden naar (betaald) werk, bijv. oriëntatie, training. incl. ontwikkeling vaardigheden ('simplen switchen' faciliteren)		
Aard van activiteiten	Inloop-ontmoeting, recreatief, creatief, belevingsgericht, hobby	Educatief, herstelgericht, therapeutisch, kwalificatiegericht	Maken van product of leveren van diensten – intern in de organisatie en / of voor externen (klanten)	
Productie-eisen	Geen	Geen kwantitatieve eisen, kwalitatieve eisen mogelijk; evt. normen ten dienste van leren-opleiding		kwantitatieve en kwalitatieve eisen
Begeleiding	welzijnswerker, zorgverlener, ervaringsdeskundige,, vrijwilliger	welzijnswerker, zorgverlener; opleider, trajectbegeleider, ervaringsdeskundige, vrijwilliger	zorgverlener en/of trajectbegeleider en/of jobcoach, ervaringsdeskundige, vrijwilliger	Geen / zo nodig een van voorgaande, zoals interne of externe jobcoach), mentor, maatje
Verplichtingen / afspraken	Geen betreffende de activiteit, wel sociale	Idem, mogelijk afspraken m.b.t. ontwikkeltraject, leerdoelen	..betreffen eventueel het te leveren product / dienst t.b.v. een ontwikkeltraject	..zijn contractueel vastgelegd en betreffen het te leveren product
Locatie / setting	Afdeling zorgorganisatie / woonvorm / activiteitencentrum / onafhankelijke aanbieder dagbesteding en waardevol werk/ herstelplaats / zorgboerderij / buurthuis-wijkcentrum / school		Leerwerkproject/ zorgboerderij/afdeling ontwikkelbedrijf/sociale onderneming / bedrijf	Bedrijf / sociaal ontwikkelbedrijf/ sociale onderneming/ zorgboerderij
Financiële vergoeding	Geen salaris / geen onkostenvergoeding		Geen salaris / wel onkostenvergoeding	Salaris. evt. naast deel uitkering – evt. met loonkostendispensatie/subsidie

Schema: Matrix van dagbestedingsvormen naar kenmerkende dimensies, doorontwikkeld o.b.v. Van der Kemp et al. (2006)

Deze matrix van dagbestedingsvormen laat zien dat elke hoofdvorm van zinvolle daginvulling te kenschetsen is langs negen dimensies:

- 1) Doel vanuit de persoon: het aanbod kan meer of minder open staan voor het aansluiten bij doelen die de deelnemer voor zichzelf stelt. Deze dimensie maakt ook duidelijk dat uiteindelijk altijd de deelnemer zelf bepaalt met welk doel hij deelneemt (uiteraard in interactie met de organisatiedoelstellingen en/of ondersteuner).
- 2) Subjectieve meerwaarde: zinvolle daginvulling varieert in meerwaarde die het aanbod kan hebben voor de deelnemer. Bij vormen van arbeidsmatige dagbesteding kan een mogelijke meerwaarde zijn dat het een opstap is naar betaald werk. Bij andere vormen van daginvulling kan ontmoeting met andere mensen meer centraal staan, of zich ontwikkelen in een creatieve activiteit. Of bepaalde vaardigheden op peil houden voor zichzelf. Tegelijkertijd geeft de dimensie aan dat ervaren meerwaarde de aard van de daginvulling overstijgt. Meerwaarde die meer ligt op het gebied van persoonlijk herstel kan in elke vorm van daginvulling en in elke vorm van arbeid gevonden worden.
- 3) Organisatiedoel: aanbieders variëren in de mate waarin zij specifiek bepaalde doelen of meerwaarde nastreven en kunnen meer of minder open laten welke doelen zij nastreven. Voor mensen met dementie bijvoorbeeld kan een specifieke, gericht gezochte meerwaarde zijn dat mensen minder snel achteruit gaan in hun dagelijks functioneren en/of vaardigheden zoals cognitieve vaardigheden langer behouden.
- 4) Aard van de activiteiten: dit kan enorm variëren in elk aanbod van zinvolle dagbesteding en werk. Voor zinvolle dagbesteding is het onder andere belangrijk om te beseffen dat het een zeer breed terrein beslaat: van inloop tot gerichte ontwikkeling op het gebied van werk, van creatieve bezigheden tot cursussen tot helpen bij activiteiten in een zorgcentrum. Onderscheidend voor arbeidsmatige dagbesteding in relatie tot andere zinvolle dagbesteding is het bijdragen aan het maken van producten of leveren van diensten voor of aan derden.
- 5) Productie-eisen: bij meer recreatieve daginvulling worden geen productie-eisen gesteld. Bij arbeidsmatige daginvulling kan dit trainingsgewijs en/of spelenderwijs wel meespelen, als de deelnemers stappen wil zetten op het gebied van arbeid.
- 6) Begeleiding: zinvolle daginvulling kent begeleiding in vele vormen, en kan variëren van therapeutische begeleiding tot meer herstelgerichte steun. Het kan bovendien formeel of informeel zijn: door betaalde krachten of vrijwilligers. De geboden begeleiding hangt ook af van de doelstellingen van de deelnemer en de organisatie. Op plekken waar het aanvankelijk open staat welke meerwaarde de persoon voor zichzelf zoekt, is een andere vorm van begeleiding nodig dan wanneer stappen richting werk aan de orde zijn.
- 7) Verplichtingen: vormen van zinvolle daginvulling kennen andere soorten (sociale) verplichtingen dan betaald werk. Bij meer recreatieve zinvolle activiteiten zijn er geen verplichtingen of afspraken aangaande het 'product' van de activiteiten. Naarmate daginvulling een meer arbeidsmatig karakter krijgt, met leerdoelen richting arbeidsparticipatie, kunnen ontwikkelafspraken gemaakt worden over het nastreven van een bepaalde kwaliteit van het product.
- 8) Locatie: de settings waarin zinvolle dagbesteding plaatsvindt, variëren enorm en doorkruisen de indeling naar 'activiteiten in brede zin – arbeidsmatig – betaalde arbeid'. Zo kan arbeidsmatige dagbesteding plaatsvinden in een regulier bedrijf, of juist in een setting die primair gericht is op niet arbeidsmatige activiteiten, zoals een inloop.

9) Vergoeding: voor de meer recreatieve activiteiten in het algemeen is er geen financiële vergoeding – naarmate het meer om arbeid gaat wel. Arbeidsmatige dagbesteding is echter niet loonvormend, zoals beschut werk. Het gaat dus eerder om een tegemoetkoming waar waardering uit spreekt.

Extra toelichting

In dit rapport ligt de focus op zinvolle dagbesteding. Dat er toch een kolom ‘arbeid’ is opgenomen in het schema, komt doordat zinvolle dagbesteding voor velen een relatie met arbeid heeft: arbeid als vervanger, arbeid als te bereiken doel, arbeid gecombineerd met daginvulling, enzovoort. Arbeid en betaalde arbeid zijn overigens op zich ook vormen van zinvolle daginvulling. En omgekeerd zien en ervaren veel mensen hun arbeidsmatige daginvulling als werk.

In het schema is vrijwilligerswerk niet afzonderlijk gepositioneerd. Voor deze verkenning is afgesproken dat we vrijwilligerswerk in de volle breedte niet afzonderlijk aandacht geven. Wel is vrijwilligerswerk door mensen in een kwetsbare positie relevant. Voor de beeldvorming: vrijwilligerswerk zou in dit schema een kolom opleveren die deels met de beide rechterkolommen overlapt, het heeft gemeenschappelijke kenmerken met arbeidsmatige daginvulling én met betaalde arbeid.

Tot slot. Het schema kan overkomen als een schema dat beperkt is tot al het groepsgerichte aanbod. Het is echter nadrukkelijk zowel bedoeld voor individueel gerichte als groepsgericht aangeboden dagbesteding.

3.2 DAGBESTEDING VANUIT WET- EN REGELGEVING PERSPECTIEF

Een tweede aanvliegroute om overzicht te krijgen in het veld van dagbesteding is die vanuit het perspectief van de wet- en regelgeving. Dagbesteding heeft te maken met een groot aantal wetten en regelingen, die een diversiteit aan voorzieningen met eigen indicatiecriteria, doelgroepen, uitvoerders en toepassingsmogelijkheden kennen. De meest relevante wetten zijn de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), de Wet langdurende zorg (Wlz) en de Participatiewet. Vanuit de Wmo en de Wlz kan dagbesteding geïndiceerd en gefinancierd worden. Vanuit de Participatiewet kan, met name arbeidsmatige, dagbesteding onderdeel zijn van re-integratietrajecten vanuit gemeente of UWV.

Een belangrijk gegeven is dat er zowel in de Wmo, de Wlz als de Participatiewet niet wordt gedefinieerd wat onder dagbesteding moet worden verstaan. Aan de ene kant betekent dit dat bijvoorbeeld gemeenten en zorgkantoren veel ruimte kunnen nemen bij het invullen van het aanbod aan dagbesteding (Michon et al., 2020). Maar aan de andere kant is het een van de oorzaken van het ontbreken van landelijk dekkend cijfermateriaal over deelnemers aan dagbesteding (zie ook hoofdstuk 4).

Een compleet overzicht van relevante wet- en regelgeving, met name met het oog op overgangen tussen vormen van dagbesteding en werk, is te vinden in Michon et al. (2020; bijlage 2 (movisie.nl/simpelswitchen)).

Wmo

Uitgangspunt van de Wmo is burgers te helpen, zodat zij zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen en deelnemen aan de maatschappij. Dit wordt bereikt door het inzetten van algemene voorzieningen, maatwerkvoorzieningen en vervoersvoorzieningen. Om maatwerk mogelijk te maken en optimaal aansluiting te zoeken bij de beperkingen die burgers ondervinden in hun zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie, is in de Wmo zelf niet vastgelegd welke vormen van (maatwerk)voorzieningen de gemeente kan inzetten. Dit verklaart dus ook waarom er geen definiëring

van deze voorzieningen in de wet is terug te vinden (Michon et al., 2020). Van belang met betrekking tot dagbesteding is verder (Michon et al., 2020):

- De gemeente beoordeelt of en voor welke voorziening een burger in aanmerking komt. Uitgangspunt bij deze beoordeling zijn de beperkingen die betrokkene ondervindt bij het participeren.
- Gemeenten hebben aanvullende regels hierover vastgelegd in eigen verordeningen.
- Wanneer een vorm van dagbesteding is geïndiceerd en een voorziening is toegekend, is daaraan doorgaans een termijn gekoppeld. De indicatie kan vervallen, bijvoorbeeld als na zorgvuldig onderzoek blijkt dat de beperkingen die aanleiding waren voor het toekennen van de voorziening verminderd zijn of niet langer bestaan.
- Aangezien de regels voor toekenning per gemeente kunnen verschillen, zal de gemeente waarnaar men verhuist doorgaans de verleende indicatie voor ondersteuning zelf willen beoordelen en besluiten of deze indicatie opnieuw wordt verleent.
- Het is toegestaan om dagbesteding vanuit de Wmo te combineren met andere vormen van werk vanuit de Participatiewet.

De regie voor de indicatie ligt dus bij de gemeente. Een burger met een indicatie kan vervolgens met een persoonsgebonden budget zelf een aanbieder kiezen. De burger kan dan ook terecht bij particuliere initiatieven. Het verschilt per gemeente of en hoe zij deze initiatieven zelf ook inzetten voor mensen met een indicatie met zorg in natura.

Wlz

De Wlz is een zorgwet, en de nadruk ligt op het verlenen van noodzakelijke zorg. Dagbesteding kan een onderdeel zijn van de Wlz, wanneer er sprake is van een indicatie met een zorgprofiel met daarin begeleiding (groep). Bij begeleiding gaat het om het bevorderen, behouden of compenseren van zelfredzaamheid. Het helpt de betrokkene om binnen de persoonlijke levenssfeer te blijven functioneren. Ook activering, zoals bijvoorbeeld het stimuleren om bepaalde activiteiten te ondernemen of sociale contacten te onderhouden, kan onderdeel van de begeleiding zijn. Ondersteuning vanuit de Wlz wordt aangevraagd via een zorgkantoor. Van belang met betrekking tot dagbesteding is verder (Michon et al., 2020):

- Uitgangspunt is zorg op maat. De zorg moet zijn afgestemd op de behoeften, persoonskenmerken en mogelijkheden van degene voor wie Wlz zorg is geïndiceerd.
- De zorgprofielen zijn globaal omschreven en niet uitgedrukt in uren zorg per week. In de zorgplanbespreking maken de cliënt en zorgaanbieder concrete afspraken over de te leveren zorg.
- Als iemand eenmaal een Wlz-indicatie heeft, geldt die levenslang: deze vervalt in principe niet.
- De Wlz is een voorliggende voorziening ten opzichte van de Wmo. Mensen die vanuit de Wlz ondersteuning krijgen, kunnen in principe geen beroep doen op de maatwerkvoorzieningen van de Wmo.

Kortom: de Wlz biedt, mede doordat het begrip begeleiding niet strikt ingekaderd is, voldoende ruimte voor verschillende vormen van dagbesteding.

Participatiewet

Hoewel er voorstellen zijn om de Participatiewet aan te passen, ligt de nadruk binnen deze wet nog steeds op uitstroom naar betaald werk. Dat kan regulier werk zijn, beschut werk of een baan op grond van de Wet Banenafpraak: werk met of zonder loonkostensubsidie of voorzieningen zoals

aanpassingen aan de werkplek. De wet is dus gericht op het ontwikkelen van arbeidspotentieel en op ondersteuning om arbeidsinschakeling te realiseren. De instrumenten hiervoor, kunnen geïntegreerd worden in arbeidsmatige dagbestedingstrajecten of apart daarvan ingezet worden om stappen te zetten op de participatieladder. Welke instrumenten beschikbaar zijn, regelt de gemeente per verordening. Een overzicht van de belangrijkste instrumenten en de voorgestelde aanpassingen in de Participatiewet is beschreven door Van Houten en Franken (2024; update webartikel: movisie.nl/artikel/participatiewet-rol-verantwoordelijkheden-gemeenten).

Overige wetten

Zorgverzekeringswet. Dagbesteding in de ggz-zorg is jarenlang vanuit de Zorgverzekeringswet (Zvw) gefinancierd. Vanaf 1 januari 2022 is dit niet meer mogelijk en moet deze vorm van dagbesteding vanuit de Wmo worden gefinancierd.

Jeugdwet. Iemand kan dagbesteding vanuit de Jeugdwet krijgen als hij of zij:

- jonger dan 18 jaar is, en
- vanwege een ziekte of beperking niet naar de kinderopvang of school kan, en
- geen indicatie heeft voor zorg vanuit de Wlz.

De aanvraag verloopt via de gemeente. Het kan om zowel recreatieve als ontwikkelingsgerichte vormen van dagbesteding gaan.

3.3 ZINVOLLE DAGINVULLING VANUIT AANBIEDERSPERSPECTIEF

Een derde manier om overzicht te krijgen in het aanbod aan dagbesteding is om organisaties die dagbesteding bieden te typeren volgens de onderstaande vijf kenmerken.

Doelgroep

Organisaties verschillen van elkaar voor wat betreft de doelgroep. Sommige aanbieders richten zich bijvoorbeeld op mensen met dementie. Soms zijn er verschillende afdelingen die zich op verschillende groepen richten, enzovoorts.

Doelstelling (en reikwijdte aan functies)

Dit kenmerk gaat over de vraag wat de organisatie beoogt te bereiken. Hanteert men meerdere doelstellingen en functies op participatiegebied, of een enkelvoudige? En welke type doelstelling is het? Bijvoorbeeld: inloop en ontmoeting, ontwikkelgerichte dagbesteding of trajecten die een opstap vormen naar betaald werk? Of een combinatie van deze doelstellingen?

Organisatievorm

Is de aanbieder een zorgorganisatie, een ontwikkelbedrijf of sociale onderneming? Of is de organisatie een onafhankelijke aanbieder die zinnvolle daginvulling als centrale of dominante doelstelling heeft? Ook individuele begeleiders kunnen dagbesteding bieden, al dan niet betaald vanuit een persoonsgebonden budget. Aanbieders kunnen onderdeel zijn van een grote gemeentelijke organisatie die de uitvoering van de Wmo op zich neemt of een – doorgaans kleinere – zelfstandige stichting. Aanbieders kunnen onderdeel zijn van een geformaliseerd samenwerkingsverband met andere partijen, of meer informeel zaken met anderen afstemmen.

Inhoudelijke visie (en methodiek)

Ook hierin variëren aanbieders sterk. Visie en methodiek kunnen variëren al naar gelang mensbeeld, mate van integraliteit, mate waarin gehanteerde aanpakken beschreven en op impact onderzocht zijn,

type coaching, eisen aan de kwalificatie van professionals, et cetera. Om een voorbeeld te geven: aanbieders kiezen soms bewust voor een zeer organische aanpak waarin mensen in eigen tempo samen met anderen het aanbod mee bepalen en vormgeven (herstelacademies bijvoorbeeld). Andere aanbieders kiezen juist voor één integraal, goed beschreven model, zoals bij een Fountain house aanpak. Deze variaties kunnen nog verder onderverdeeld worden in sub-dimensies, maar dat voert voor dit rapport te ver.

Soort activiteiten (en werkzaamheden)

Tot slot kan ook de aard van de bezigheden sterk variëren. Zeker als organisaties meerdere van de drie hoofdtypen daginvulling bieden en een gevarieerde groep deelnemers hebben, kan een zeer gevarieerd aanbod ontstaan. Die variatie kan samenhangen met de behoeften van (specifieke) groepen deelnemers. Zo kan een gedifferentieerd aanbod aan taalcursussen een vast onderdeel zijn in het aanbod van organisaties die zich richten op nieuwkomers.

4 KWANTITATIEVE BEVINDINGEN

In dit hoofdstuk beschrijven we wat er vanuit recente literatuur en de enquête '24 bekend is over de omvang van het gebruik van dagbesteding (4.1 en 4.2) en we presenteren gemeentelijke cijfers over zaken als inkoopvarianten en de manier waarop ze bijvoorbeeld het vervoer organiseren (4.3).

Op basis van de beschikbare cijfers uit de literatuur is er helaas geen compleet beeld te geven van de omvang en de aard van het gebruik van dagbesteding. Dat geldt zowel voor een totaaloverzicht van het opgetelde gebruik vanuit de verschillende wetten samen, als voor een beeld van één terrein zoals de Wmo.

Ook uit de resultaten van de online enquête blijkt dat het lastig is om tot een compleet beeld te komen van de omvang of de aard van gebruik van dagbesteding. De online enquête is ingevuld door 115 respondenten, maar bij een deel van de vragen is het aantal respondenten een stuk lager. Uit de reacties die we hebben teruggekregen blijkt dat respondenten geen goed en/of volledig zicht hebben op de aantallen gebruikers van dagbesteding uitgesplit per vorm en doelgroep.

Gemeenten geven aan dat deze gegevens niet beschikbaar zijn omdat ze een taakgerichte of lumpsumfinanciering hanteren, of werken met subsidies. Doordat de aanbieders bij een dergelijke manier van financiering niet per cliënt of per tijdseenheid worden betaald, houden aanbieders deze informatie niet bij en/of vraagt de gemeente die niet op. Een van de redenen om gegevens niet op te vragen is om de administratieve lasten laag te houden. Sommige gemeenten gaven aan dat het te veel werk is de gevraagde cijfers op een rij te zetten. Zie ook de tekst in het kader hieronder voor een greep uit de reacties.

Enquête '24 – Redenen voor gemeenten om geen aantallen gebruikers van dagbesteding uit te vragen

- *'Wij werken niet met doelgroepen'*
- *'Weonze subsidieverlening niet zo 'moeilijk' gemaakt dat deze goede initiatieven belast worden met jaarrekeningen en verantwoordingen die ze moeten opstellen. Aanbieders moeten doen waar ze goed in zijn en we moeten ze niet 'lastig' vallen met allerlei administratieve zaken die afleiden van het doel.'*
- *'Wij hebben Wmo resultaatgericht ingekocht. Dat betekent dat de aanbieder zelf de Wmo-ondersteuning inzet die nodig is. Hierdoor hebben wij geen inzicht (meer) op hoeveel inwoners, en voor ondersteuning hoeveel dagdelen, gebruikmaken van dagbesteding.'*
- *'De gevraagde uitsplitsing in groepen is niet uit onze systemen te halen.'*
- *'Wij maken dit onderscheid niet meer vanwege twee redenen: het is achterhaald en niet in lijn met rijksbeleid om maatwerk te bieden. We beschikken een segment en de inwoner kijkt samen met de aanbieder welke ondersteuning en wat de frequentie is van de ondersteuning die de inwoner nodig heeft. Wij bepalen dat niet meer vanuit het gemeentehuis. Ook vinden we volgens het rijksbeleid het niet van deze tijd om de aandoeningen te registreren en te monitoren omdat het relevant is voor de ondersteuningsvraag.'*

4.1 GEBRUIK DAGBESTEDING IN HET WMO-DOMEIN

Er is alleen zicht op de omvang van het gebruik van dagbesteding vanuit een Wmo-maatwerkvoorziening indicatie (hierna Wmo-geïndiceerde dagbesteding). Over het gebruik van algemene voorzieningen voor zinvolle daginvulling binnen het kader van de Wmo zijn geen gegevens bekend.

De omvang van Wmo-geïndiceerde dagbesteding is te vinden in het 'Waar staat je gemeente' dashboard, waarin gegevens van de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein (GMSD) gepresenteerd worden. Dit zijn gegevens die CBS verzamelt. Tabel 1 geeft de gemiddelde aantallen inwoners weer die met een individuele Wmo-indicatie gebruik maken van dagbesteding, per 1000 inwoners. Landelijk gezien gaat het om 3,5 mensen per 1000 inwoners.

<i>Nederland</i>	3,5
Gemeente < 25.000 inwoners	3,5
25.000-50.000 inwoners	3,4
50.000-100.000 inwoners	3,8
100.000-300.000 inwoners	3,1
> 300.000 inwoners	4,4

Tabel 1 *Gemiddelde aantallen inwoners met dagbesteding volgens individuele Wmo-indicatie naar omvang gemeenten. Bron: Waarstaatjegemeente.nl & CBS; eerste halfjaar 2023, respons 79%.*

Op basis van de betreffende CBS brongegevens schatten we dat, gewogen naar omvang van gemeenten, in totaal in Nederland ongeveer 64.000 inwoners¹ deelnemen aan een Wmo-geïndiceerde dagbesteding. We hanteerden daarbij dezelfde berekeningswijze die Michon et al. (2020) gebruikten, waarbij met een gewogen schatter is gewerkt op basis van de omvang van de gemeente. Destijds schatten Michon et al., eveneens vanuit de data van CBS/GMSD, dat in 2018 in Nederland rond 93.000 mensen gebruik maakten van Wmo-geïndiceerde dagbesteding. De omvang van het gebruik van de Wmo-geïndiceerde dagbesteding in Nederland is dus in vijf jaar tijd gedaald met bijna 30.000 mensen. Belangrijk bij de duiding van de genoemde getallen (64.000 en 93.000) is dat we ons baseren op schattingen, zij het vanuit een grote respons (voor 2023 was dit: 79%).

Bovendien maken veel andere mensen gebruik van dagbesteding in de vorm van een algemene voorziening en/of via de Wlz of vanuit een ander wettelijk kader. Over die andere groepen zijn geen landelijke gegevens beschikbaar, en ook geen regionale gegevens om een landelijke schatting mee te kunnen maken. We kunnen dus niet concluderen dat het totale gebruik van dagbesteding gedaald is. Het kan ook zijn dat het gebruik van anders gefinancierde dagbesteding, zoals algemene Wmo-voorzieningen, toegenomen is.

Omvang gebruik - enquête '24

67 gemeenten hebben in de enquête aangeven hoeveel inwoners in 2023 (of over 2022, als de cijfers van 2023 nog niet bekend waren) gebruik maakten van dagbesteding via een Wmo-maatwerkindicatie. Het gemiddelde percentage van het aantal inwoners dat gebruik maakt van dagbesteding via een maatwerkindicatie ten opzichte van het totaal aantal inwoners in een gemeente is 0.46% (oftewel 4 à 5 op de 1000 inwoners) met een range tussen de 0,01 en de 1,7%. Dit verschil in percentage kan verschillende oorzaken hebben: bijvoorbeeld de verhouding tussen

¹ Omdat het aantal mensen in Nederland dat met een individuele Wmo-indicatie dagbesteding benut, het enige gegeven is waarover we landelijk beschikken, verrichtten we een secundaire analyse op de CBS-brondata voor 'Waar staat je gemeente', oftewel de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein (GMSD). Voor iedere responderende gemeente (juni 2023 - 271 van de in totaal 342 gemeenten) is bekend hoeveel inwoners per gemeente dagbesteding volgens een individuele Wmo-indicatie hebben. Op basis daarvan extrapoleerden we, gewogen naar omvang, naar alle gemeenten.

maatwerkvoorzieningen en algemene voorzieningen, en de registratiewijze van gemeenten. Gemeenten met een groot aanbod aan algemene voorzieningen, hebben een lager percentage aantal inwoners dat gebruik maakt van dagbesteding via een maatwerkindicatie.

We hebben het gebruik van dagbesteding als algemene voorziening ook uitgevraagd. 64 gemeenten geven aan dat ze deze informatie niet of onvoldoende beschikbaar hebben. 24 gemeenten hebben uiteindelijk een exact cijfer (n=6) of cijfer bij benadering (n=18) gegeven. Het gemiddelde percentage van het aantal deelnemers dat gebruik maakt van dagbesteding via een algemene Wmo-voorziening ten opzichte van het totaal aantal inwoners in een gemeente is 0.42%. De range is 0,05% en 1,75%. Zie tabel 1, bijlage 2.

De cijfers laten zien dat onder de gemeenten die een aantal of een schatting heeft gegeven gemiddeld 4,2 mensen per 1000 inwoners gebruik maken van dagbesteding via een algemene voorziening. Op basis daarvan kunnen we doorrekenen dat in Nederland $0,0042 * 17.942.942$ (bevolkingsaantal 1 januari 2024) = 75.360 inwoners dagbesteding zouden hebben via een algemene Wmo-voorziening. Dit getal is echter een ruwe schatting: we weten immers niet of de gemeenten die deze vraag beantwoordden representatief zijn voor Nederland. Bovendien kunnen we de opgegeven aantallen niet wege naar gemeentelijke omvang, zoals bij de schatting van het aantal mensen dat gebruik maakt van op individuele Wmo-geïndiceerde dagbesteding.

Voor de 18 gemeenten die hebben aangegeven hoeveel personen in hun gemeente gebruik maken van dagbesteding via een Wmo-geïndiceerde dagbesteding en hoeveel via een algemene voorziening, is de verhouding berekend. Het gemiddelde percentage Wmo-geïndiceerde dagbesteding ligt op 50,7%, en voor de algemene voorziening dus 49,3%. Wel is een grote range: van 1,7% tot 93% voor maatwerk (zie tabel 2, bijlage 2).

Aantallen dagdelen - enquête '24

In de enquête is gevraagd naar het aantal dagdelen dat deelnemers gemiddeld gebruik maken van de maatwerkvoorziening. Dat is voor de verschillende typen dagbesteding als volgt (N=43)

Vorm van dagbesteding	Gemiddeld aantal dagdelen
Recreatieve dagbesteding	4,8
Ontwikkelingsgerichte dagbesteding	3,3
Arbeidsmatige dagbesteding	2,3

We hebben gemeenten gevraagd of ze het gebruik van dagbesteding ook konden uitsplitsen naar verschillende doelgroepen. Uit de reacties blijkt dat veel van deze gegevens niet beschikbaar zijn.

4.2 SPECIFIEKE GROEPEN GEBRUIKERS

Onze desksearch leert dat lang niet van alle doelgroepen bekend is hoeveel mensen gebruik maken van dagbesteding. We vonden wel gegevens over mensen met een verstandelijke beperking, mensen met een langdurende psychische kwetsbaarheid en mensen met dementie.

Gehandicaptenzorg - mensen met een verstandelijke beperking

De participatie monitor van Nivel biedt actuele cijfers over het aantal mensen met een verstandelijke beperking die dagbesteding hebben (Zonneveld et al., 2023; tabel 3, bijlage). Daaruit blijkt dat 71% van deze groep dagbesteding heeft. De participatie op het gebied van betaald werk is het laagst voor

mensen met een verstandelijke beperking (13%), in vergelijking met mensen uit andere groepen. Het ontbreekt bij de participatiemonitor aan gegevens over dagbesteding van mensen met een lichamelijke beperking.

GGZ – mensen met een ernstige psychische aandoening

Het Trimbos-instituut heeft 601 panelleden van het panel Psychisch Gezien in de najaarspeiling van 2021 een vragenlijst laten invullen over dagactiviteiten en dagbesteding (Zwanenburg et al., 2022). Uit die peiling komen de volgende gegevens (zie ook tabellen 4 en 5 in de tabellenbijlage). Ruim een kwart van de panelleden (28%) neemt deel aan dagactiviteiten. De meest genoemde aanbieder van de dagactiviteiten – namelijk door 35% van deze panelleden – is een ggz-instelling. Een vijfde (20%) gaat naar door de gemeente georganiseerde dagbesteding en een kwart (27%) gaat naar dagbesteding georganiseerd door andere typen organisaties. Bij één op de tien (12%) wordt dagbesteding georganiseerd door cliënten of ervaringsdeskundigen.

Ruim de helft van de panelleden met dagbesteding (55%) heeft dagactiviteiten die gericht zijn op zinvolle daginvulling. Bij bijna de helft (46%) zijn de dagactiviteiten gericht op creativiteit en bij vier op de tien (41%) op ontmoeting. Een vijfde (20%) heeft arbeidsmatige dagactiviteiten en een ongeveer even groot aantal (19%) heeft ontwikkelingsgerichte dagactiviteiten. Eén op de tien (10%) heeft dagactiviteiten die ergens anders op gericht zijn.

Mensen met dementie

Uit onderzoek van Ramaker en Alderliesten (2021) onder 210 gemeenten naar het aanbod van zinvolle dagactiviteiten voor mensen met dementie blijkt dat bij ongeveer een kwart van de 185 responderende gemeenten meer dan de helft van de mensen met dementie gebruik maakt van voorzieningen voor dagbesteding. In driekwart van de gemeenten ligt het gebruik van en/of de beschikbaarheid van voldoende voorzieningen voor dagbesteding dus lager (zie tabel 6 tabellenbijlage). Bijna één op de vijf gemeenten heeft geen concrete cijfers van het aantal mensen met dementie dat gebruik maakt van het aanbod van zinvolle dagactiviteiten. De redenen hiervoor zijn eerder genoemd: mensen hebben niet voor alle dagactiviteiten een indicatie nodig en organisaties die vrij toegankelijke dagactiviteiten bieden, registreren niet altijd wie vanuit welke bekostiging participeert.

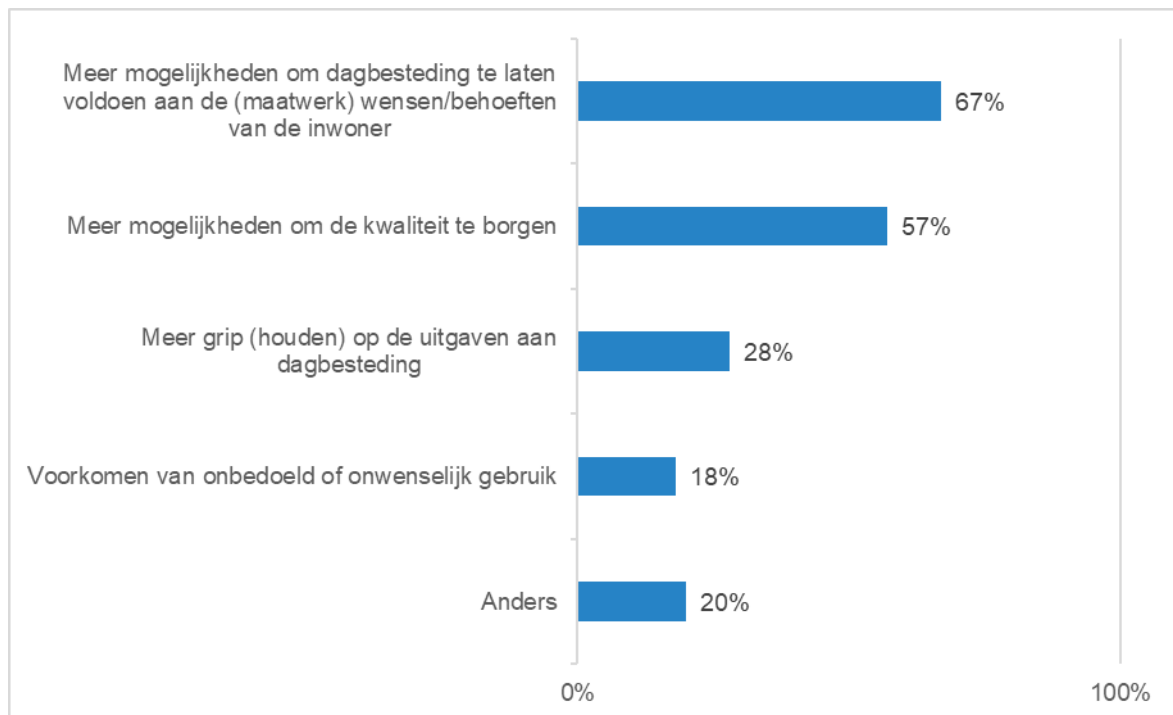
Zorg- en welzijnsorganisaties zijn bij het overgrote deel van de gemeenten de aanbieders van zinvolle dagactiviteiten voor deze doelgroep. Bij de helft van de gemeenten zijn ook burger- en buurtinitiatieven aanbieders. Op ruime afstand komt het aantal gemeenten waar ook andere instellingen voor deze groep dagbesteding bieden, zoals sportverenigingen (tabel 7 tabellenbijlage). Het overgrote deel van zinvolle dagactiviteiten bestaat uit dagbesteding (91,6%) en ontmoetingscentra (76,6%). In 74% van de gevallen bieden gemeenten dagactiviteiten vanuit zowel ontmoetingscentra als vanuit dagbesteding aan. Andere vormen die gemeenten noemen zijn onder andere Alzheimercafés, eet- en beweegcafés, zorgboerderijen en culturele activiteiten zoals koren en museumbezoeken (zie tabel 8 tabellenbijlage).

4.3 GEGEVENS VANUIT GEMEENTELIJK PERSPECTIEF

Financieringsvorm en keuzes daarin

Uit het Simpel switchen op de kaart onderzoek bleek dat 50% van de 96 responderende gemeenten dagbesteding zowel geïndiceerd als via algemene voorzieningen aanbiedt (Michon et al., 2020). Uit de enquête '24 komt een vergelijkbaar beeld naar voren. Figuur 1 laat de antwoorden zien van 61 respondenten op de vraag welke overwegingen ten grondslag liggen aan hun keuze om de dagbesteding (deels) als maatwerkvoorziening aan te (laten) bieden. Een meerderheid geeft als reden aan dat (deels) maatwerkvoorziening meer mogelijkheden biedt om dagbesteding beter af te stemmen

op de specifieke wensen en behoeften van de inwoners (67%) en om de kwaliteit beter te kunnen waarborgen (57%).

Figuur 1 Redenen om dagbesteding als maatwerkvoorziening aan te leveren

De gemeenten kregen ook de vraag om toe te lichten welke overwegingen ten grondslag liggen aan de keuze om de dagbesteding (deels) als algemene voorziening aan te bieden (Figuur 2). 61 respondenten hebben een reactie gegeven. Een ruime meerderheid geeft als belangrijkste reden aan de laagdrempeligheid voor de inwoner en/of mantelzorger (84%).

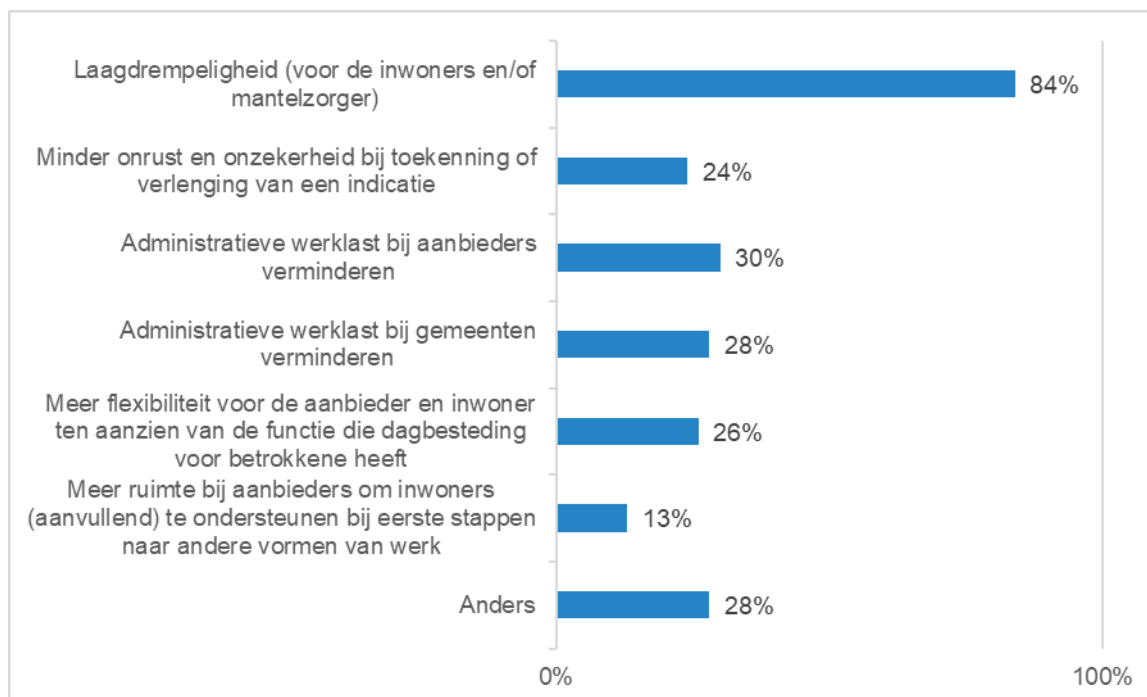
Een gemeente licht toe: 'Aanbieden als een ontmoetingsactiviteit in plaats van een voorziening.'

42% van de respondenten geeft aan dat een vermindering van onrust en onzekerheid bij inwoners over de toekenning of verlening van een indicatie een rol speelt.

Kleine gemeenten geven aan dat het opzetten van algemene voorzieningen moeilijk is door het beperkte aantal deelnemers. Door de diversiteit aan doelgroepen zijn de aantallen per groep klein, wat het lastig maakt om goed in te spelen op hun specifieke behoeften.

Daarnaast noemen gemeenten andere redenen om toch in te zetten op algemene voorzieningen. Zo bevorderen deze voorzieningen de verbondenheid met de buurt en het eigen netwerk, leveren ze kostenbesparingen op, en sluit de meer vrijblijvende en flexibele aanpak beter aan bij de behoeften van sommige mensen, zoals zorgmijders of mensen met verslavingsproblematiek, die moeite hebben met de structuur van vaste momenten in de week.

Een gemeente verwoordt: 'Het is een win-win-win voor cliënten, aanbieders en gemeente.'

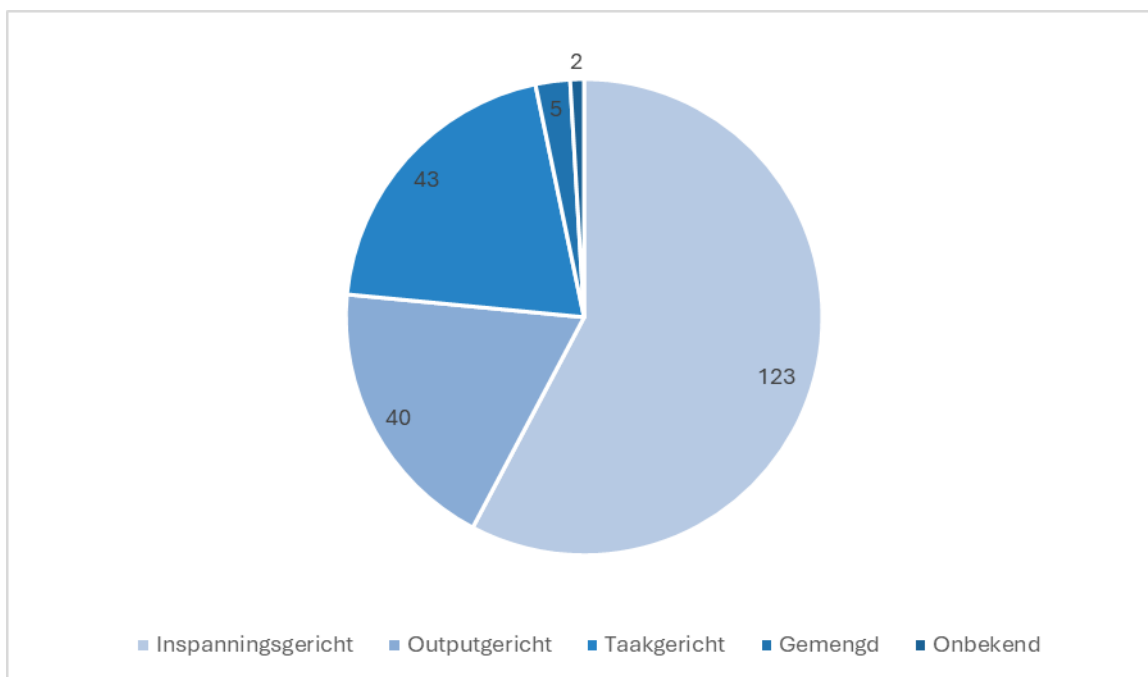

Figuur 2 Redenen om dagbesteding als algemene voorziening aan te leveren

Inkoop dagbesteding

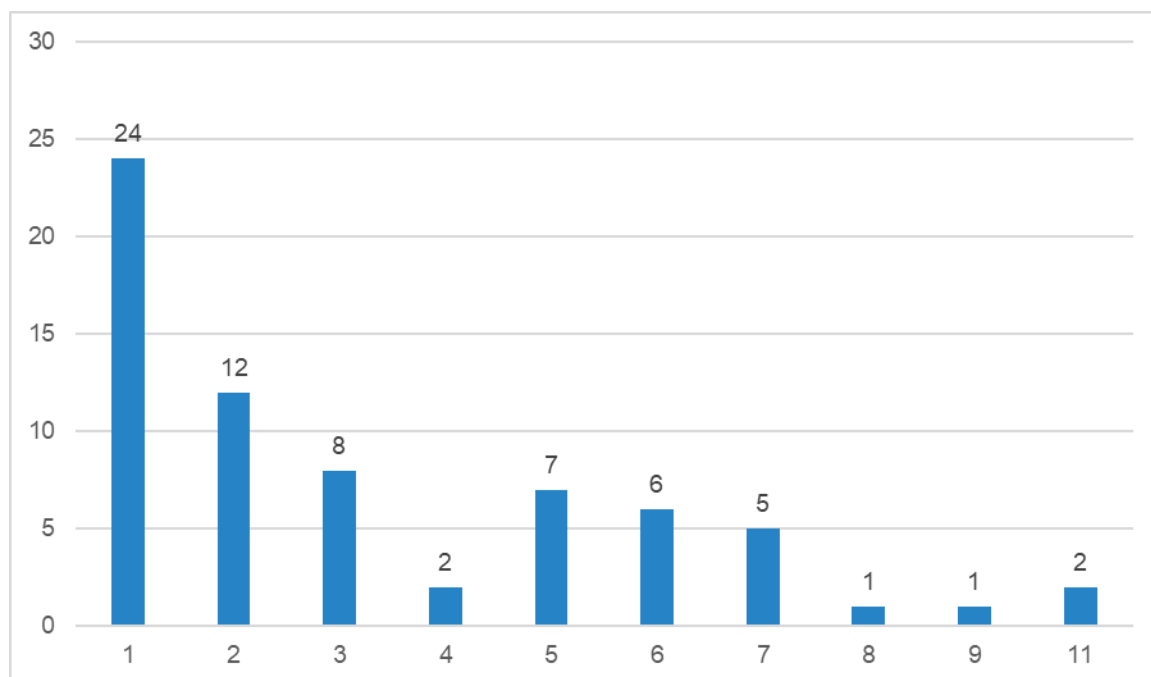
De Monitor gemeentelijke zorginkoop 2023 laat zien dat een ruime meerderheid van de gemeenten een inspanningsgerichte bekostigingsvorm voor de inkoop hanteert. De overige gemeenten hanteren ongeveer in gelijke mate een outputgerichte of taakgerichte bekostigingsvorm (figuur 3). Een overzicht van de definities van de verschillende bekostigingsvormen² staat in tabel 9.

² Deze bekostigingsvormen worden ook wel uitvoeringsvarianten genoemd.

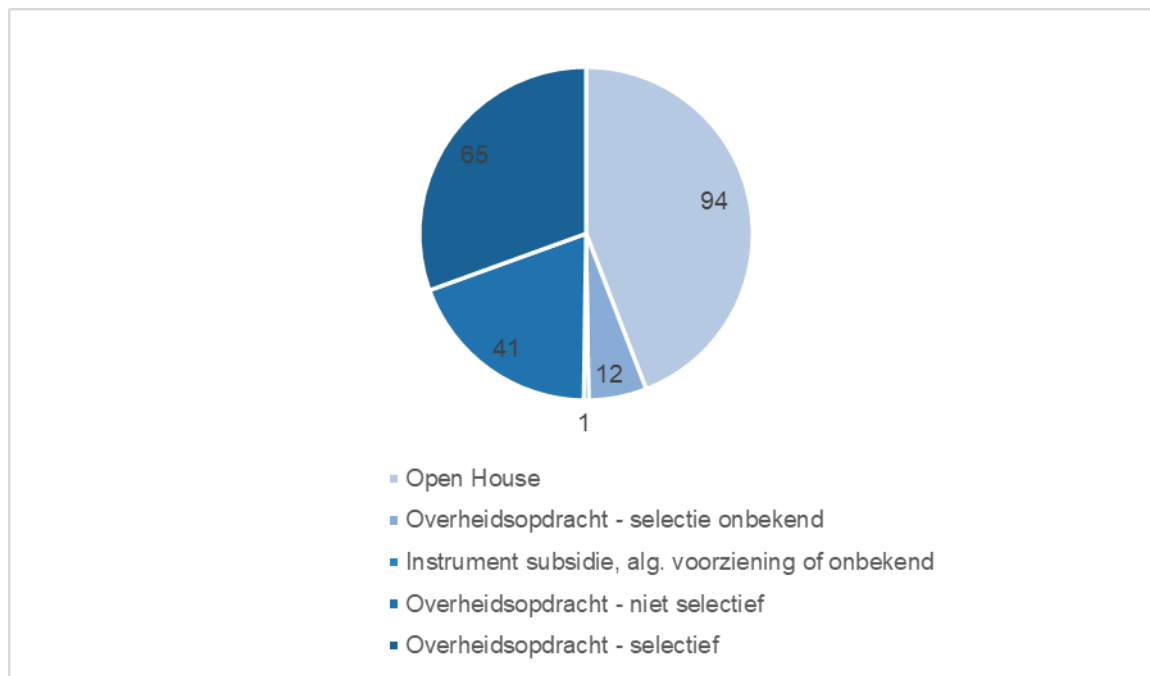
Figuur 3 Bekostigingsvorm aantal keer gebruikt. Bron: Monitor gemeentelijke zorginkoop (2023). Selectie: startjaar 2020-2024. Selectie zorgvorm 'groepsbegeleiding' (gaat hier om dagbesteding)

De meeste gemeenten werken samen bij het inkopen van dagbesteding en doen hun inkoop gezamenlijk met 2 tot 11 gemeenten. Daarnaast koopt een aanzienlijk deel van de gemeenten dagbesteding zelfstandig in.

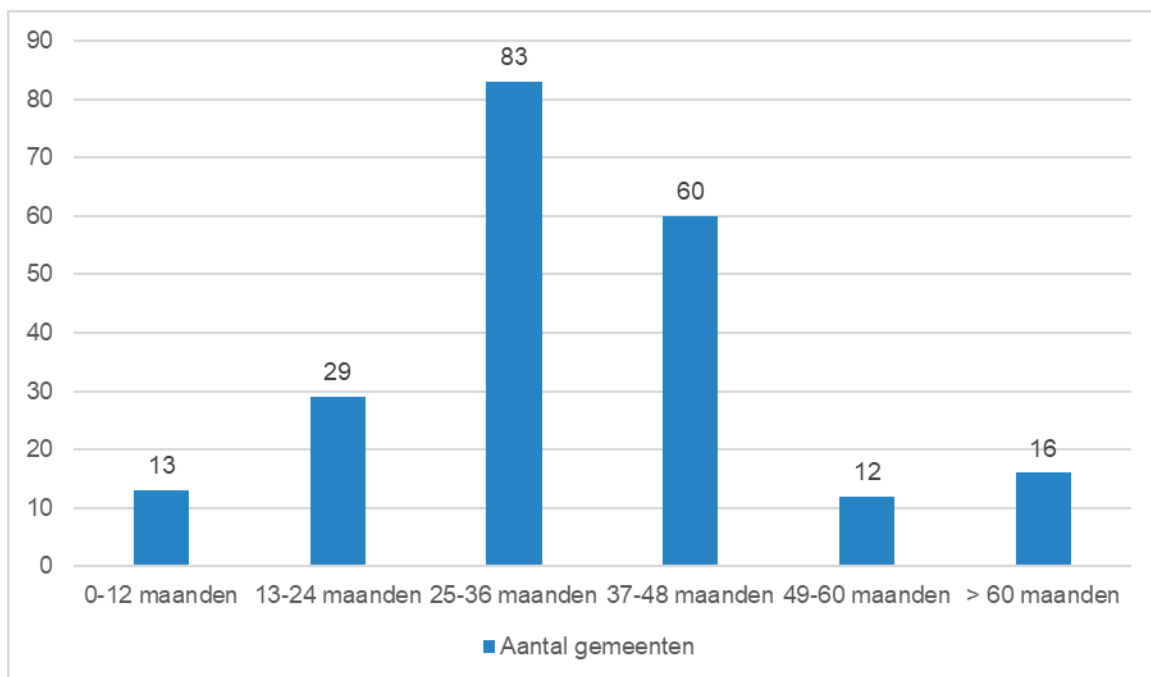
Figuur 4 Aantal gemeenten in gezamenlijke inkoop (Bron: Monitor gemeentelijke zorginkoop 2023)

De Monitor gemeentelijke zorginkoop 2023 geeft inzicht in de manier van inkopen van gemeenten. Iets meer dan de helft van de gemeenten koopt in via een overheidsopdracht*, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen een niet selectieve of selectieve inkoop. Wanneer een overheidsopdracht selectief wordt aanbesteed, krijgt een beperkt aantal partijen een contract. Iets minder dan de helft van de gemeenten koopt in via Open house.* Het aantal 'subsidies' is volgens deze monitor zeer beperkt. Wij denken dat het hier gaat om een onderschatting. Dit is het gevolg van het feit dat veel subsidieafspraken niet openbaar zijn, dan wel niet zijn meegenomen in de monitor.

Figuur 5 Manier van inkopen. (Bron: Monitor gemeentelijke zorginkoop 2023)

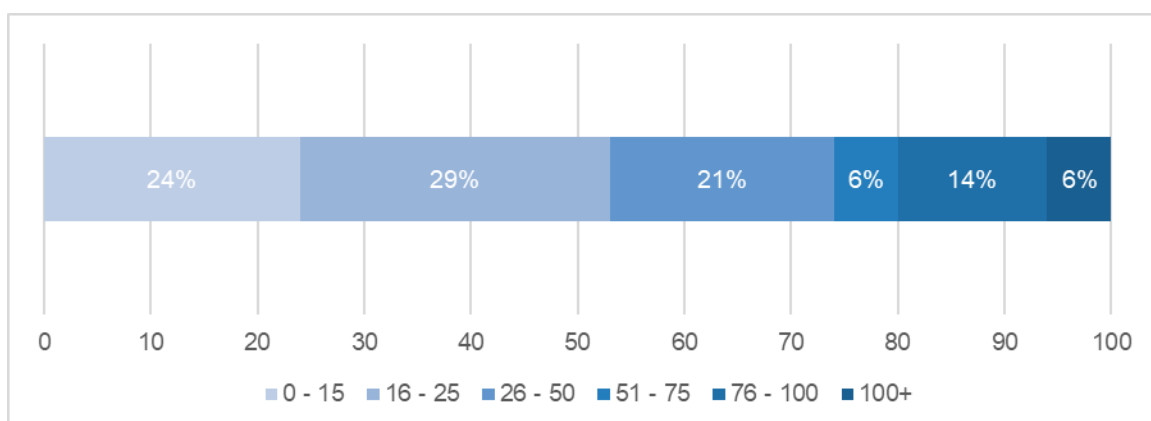
Gemeenten kiezen meestal voor een contractduur van 25 tot 36 maanden, gevolgd door contracten van 37 tot 48 maanden. Slechts een beperkt deel van de gemeenten kiest voor een contractduur van 1 jaar en voor een contractduur langer dan 5 jaar.

Figuur 6 Contractduur (Bron: Monitor gemeentelijke zorginkoop 2023)

Inkoop volgens de gegevens van de landelijke enquête '24

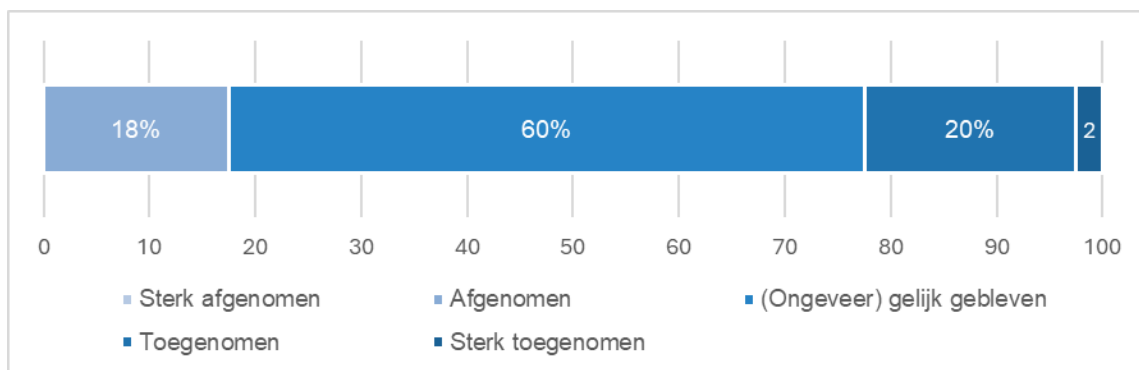
34 respondenten van de enquête '24 hebben een reactie gegeven op de vraag met hoeveel aanbieders ze een contract hebben afgesloten voor het aanbieden van (verschillende vormen van) dagbesteding. Het aantal aanbieders dat door gemeenten gecontracteerd wordt varieert sterk. Er zijn betrekkelijk veel gemeenten die een groot aantal aanbieders contracteert voor dagbesteding: bijna de helft van de responderende gemeenten werkt met meer dan 26 aanbieders (16 van de in totaal 34). Bij 7 gemeenten gaat het om meer dan 75 aanbieders.

Figuur 7 Aantal gecontracteerde aanbieders van de (verschillende vormen van) dagbesteding

Uit figuur 8 blijkt dat 60% aangeeft dat het aantal contracten gelijk is gebleven sinds 2020.

Figuur 8 Aantal gecontracteerde aanbieders sinds 2020

Financiering - zo doen deze gemeenten het

Uit de interviews met gemeenten en aanbieders blijkt dat verschillende gemeenten (waaronder Groningen) dagbesteding taakgericht en lumpsum financieren, waarbij het budget bepaald wordt door het aantal taken en het aantal cliënten (plekken en trajecten). Zij zien deze financiering als een prikkel voor aanbieders om goedkoper en anders te werken: meer algemene voorziening en creatiever met verschillende doelgroepen.

De gemeente Doetinchem heeft lumpsum financiering met een bandbreedte in het aantal cliënten aan, waardoor aanbieders meer ruimte krijgen om integraler te gaan werken.

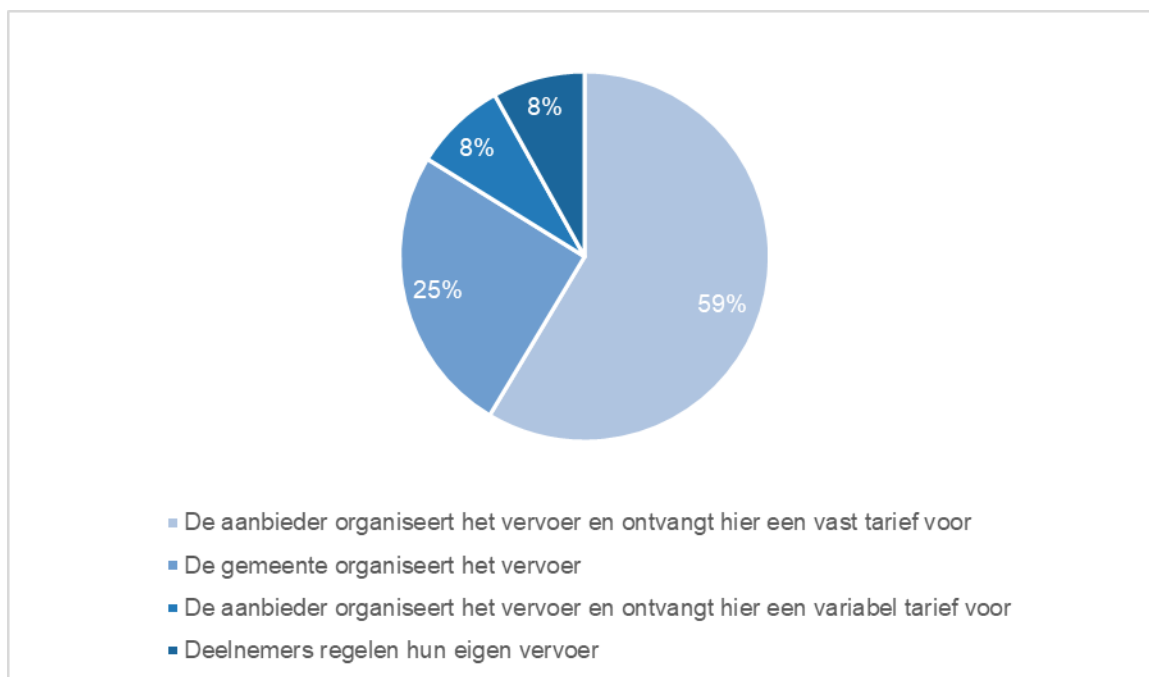
De gemeente Eindhoven financiert haar algemene voorziening uit zowel een subsidieregeling basisdagbesteding als uit inkoopcontracten, zie onderstaande schematische weergave.

Zowel Groningen als Doetinchem zijn van een situatie met veel aanbieders overgestapt naar een aanpak met een beperkt aantal hoofdaanbieders. Daaronder zitten nog wel onderaannemers.

Vervoer

In de enquête is ook gevraagd hoe gemeenten het vervoer van de (geïndiceerde) deelnemers naar dagbestedingslocaties regelen en/of financieren. 36 respondenten hebben deze vraag beantwoord. Een ruime meerderheid geeft aan dat de aanbieder het vervoer organiseert en hier een vast tarief voor ontvangt. Een kwart geeft aan dat de gemeente het vervoer organiseert (figuur 9).

Figuur 9 Gemeenten naar regelingen m.b.t. vervoer inzake dagbesteding in procenten

Op de vraag of het tarief kostendekkend is, geven gemeenten aan dat ze van aanbieders terugkrijgen dat dit niet het geval is: het tarief zorgt voor discussie zorgt tussen gemeente en aanbieders. Andere gemeenten geven aan dat het afhangt van de wijze waarop aanbieders het vervoer organiseren.

‘In de huidige tijd is het tarief niet meer kostendekkend maar een tegemoetkoming.’

‘Het tarief is niet kostendekkend. Het uitgangspunt is dat de dagbesteding zo dicht mogelijk bij de woonlocatie ligt.’

‘Wij gaan ervan uit dat dit kostendekkend is, maar dat is afhankelijk van hoe de aanbieder dit regelt. Dat kan met vrijwilligers en eigen vervoer zijn, maar als de aanbieder dit regelt via een regulier taxibedrijf zal het niet kostendekkend zijn wanneer ritten niet gecombineerd kunnen worden.’

‘Of het kostendekkend is, hangt af van hoe de aanbieder het vervoer organiseert.’

Gemeenten geven aan de kosten voor vervoer niet bij de deelnemer te beleggen. Driekwart van de respondenten geeft aan dat vervoer onderdeel is van het dagbestedingsarrangement, en een kwart vermeldt dat de deelnemer, afgezien van het abonnementstarief (de standaard eigen bijdrage), zelf geen kosten draagt. Geen van de respondenten geeft aan dat de vervoerskosten bij de deelnemer in rekening worden gebracht.

5 ONTWIKKELINGEN, UITDAGINGEN EN KANSEN

5.1 ERVARINGEN EN ONTWIKKELINGEN

Volgens deelnemers

Stigma, negatieve beeldvorming (associatie), schaamte

In de interviews benoemen deelnemers dat zij negatieve beeldvorming en stigma ervaren rond dagbesteding. Dagbesteding als alleen voor 'kneusjes' die niets anders kunnen. Daarom vertellen ze aan hun sociale omgeving niet dat ze dagbesteding hebben, maar gebruiken ze formuleringen als 'ik werk bij' of 'ik ben vrijwilliger bij'. Er wordt benoemd dat er een vooroordeel bestaat: 'Mensen denken dat het alleen koffie drinken is, terwijl voor mij betekent het keihard werken aan mezelf.'

Toegang tot dagbesteding

In de interviews wordt benadrukt dat een snellere toegang tot dagbesteding en een groter aanbod van dagbestedingsplekken belangrijk zijn voor mensen die uitgevallen zijn op het werk. Op dit moment zijn er vooral plekken beschikbaar voor mensen met een verstandelijke beperking of dementie, terwijl er te weinig opties zijn voor mensen met andere problematiek. Vaak is dagbesteding niet goed ingericht voor mensen met andere beperkingen. Mensen met een andere beperking, zoals autisme, vallen vaak tussen wal en schip. 'We worden vaak in hetzelfde hokje geplaatst als mensen met een verstandelijke beperking, wat ik vervelend vind.'

Een deelnemer merkt op dat er bij de dagbesteding groepen zijn voor jongeren en voor ouderen, maar dat er nauwelijks plekken zijn voor mensen tussen de 30 en 60 jaar. Deelnemers hebben gemengde gevoelens over het combineren van verschillende groepen. Sommigen vinden het prettig om met gelijkgestemden te zijn, terwijl anderen juist voordelen zien in een gemengde groep. Dagbesteding vervult ook de functie van lotgenotencontact: 'Alles loopt door elkaar, en ik vind dat leuk. Je kunt van elkaar leren. Voor een gevoel van veiligheid kan het ook fijn zijn als mensen vergelijkbare problemen hebben.' Het mixen van doelgroepen stelt echter hogere eisen aan de begeleiding.

Een deelnemer vertelt over een knelpunt dat ontstond bij de aanvraag om van twee naar drie dagen dagbesteding per week over te stappen. De gemeente gaf aan dat er plek was, maar de aanbieder stelde dat zonder een Wlz-indicatie maximaal twee dagen mogelijk was. Dit leidde tot een situatie waarin de deelnemer klem kwam te zitten tussen de gemeente en de aanbieder.

Vervoer

Vervoer naar de dagbesteding verloopt in de praktijk niet altijd zoals gepland. Hoewel het op papier goed geregeld lijkt, ontstaan er in de praktijk problemen: busjes rijden soms niet door een tekort aan vrijwilligers, er zijn onvoldoende ophaalplekken en de reiskosten worden niet altijd volledig vergoed.

Mogelijkheden tot ontwikkeling

Een van de deelnemers benoemt de wens om dagbesteding te combineren met het volgen van een opleiding, iets wat momenteel niet mogelijk is. Dagbesteding wordt wel ingezet om de belastbaarheid van deelnemers te vergroten door middel van structuur en regelmaat, zodat ze stapsgewijs kunnen toewerken naar het volgen van een opleiding. De ervaringsdeskundige en coach van de LFB noemen de STERKopleiding, een opleiding tot ervaringsdeskundige voor mensen met een beperking.

Als de organisatie van werkzaamheden binnen de dagbesteding vooral bestaat uit vaste taken zonder veel flexibiliteit of variatie, kan dit de persoonlijke ontwikkeling van deelnemers belemmeren. Re-integratie en uitstroom naar werk zijn vooral langetermijnprocessen. Het werkt volgens een deelnemer

averechts als er druk is vanuit het UWV of de gemeentelijke dienst werk en inkomen om snel betaald werk te hervatten of meer uren te gaan werken. Dit veroorzaakt stress voor deelnemers, vooral als zij hier nog niet klaar voor zijn of als het uitbreiden van uren leidt tot overbelasting.

Aandachtspunten bij vernieuwing

Sommige geïnterviewden pleiten voor het vergroten van bekendheid bij hulpverlening, gemeenten en UWV voor het inzetten van dagbesteding bij verzuimtrajecten en re-integratietrajecten. 'Ik had al jaren ambulante begeleiding, maar had nog nooit van dagbesteding gehoord'.

Een andere kans is het vergroten van de samenwerking tussen verschillende aanbieders en tussen verschillende locaties. Organisaties zouden minder vanuit hun eigen belang moeten handelen en meer oog moeten hebben voor de behoeften van de deelnemers. 'Mensen horen over plekken waar je zonder indicatie terecht kunt, en dat geeft zoveel rust. Je hoeft niet steeds te verlengen of je zorgen te maken over verantwoording. Je hoeft niet telkens te herhalen wat je niet kunt of wat je mankeert. Het gaat er juist om te kijken naar wat je wél kunt.

Deelnemers benoemen dat het wijkgericht aanbieden van dagbesteding niet mag leiden tot een beperking van keuzemogelijkheden door een beperkt aanbod in de eigen wijk. Nabijheid betekent niet automatisch dat de drempel wordt verlaagd. 'Onlangs begon de begeleider over mijn financiële situatie en werd er gevraagd of ik echt zoveel dagdelen nodig had. Er werd gesuggereerd dat ik bijvoorbeeld ook naar het buurthuis kon gaan om koffie te drinken. Maar dat is iets heel anders. Op mijn huidige plek kom ik niet als vreemde binnen. Voor het buurthuis is de drempel veel hoger. Ik ken daar niemand. Ik weet van mijn huidige plek dat mensen iets hebben waarom ze daar ook zijn. Bij het wijkcentrum weet je dat niet. Bij dagbesteding weet je dat iemand is vastgelopen. Het is een beschermde omgeving.'

Overige aandachtspunten

Sommige geïnterviewden benoemen dat beleidsmakers zelf moeten ervaren hoe dagbesteding in de praktijk werkt. Door zelf de drempel over te stappen en direct contact te maken, krijgt iemand waardevolle inzichten in wat deze voorzieningen daadwerkelijk betekenen voor de deelnemers.

Ook benoemen ze dat dagbesteding niet mag worden onderschat. Voor veel mensen vormt het een essentieel onderdeel van hun leven en kan het zelfs een levensveranderende impact hebben. Het geeft mensen een gevoel van erbij horen en van waarde zijn. Mensen ervaren (te) vaak dat ze er niet bij horen.

Deelnemers zijn enthousiast over wat er op hun werkplek gebeurt. De coaches spelen een cruciale rol in het leven van mensen, waarbij hun steun en begeleiding zeer van waarde is.

Ontwikkelingen volgens gemeenten en aanbieders

Een aantal ontwikkelingen wordt door gemeenten én aanbieders genoemd. Om te beginnen maken gemeenten een beweging van werken met maatwerk-indicaties naar algemene voorzieningen. Aanbieders in Groningen maken een beweging van maatwerk naar een algemene voorziening, zonder indicatie en met lumpsum financiering. In Eindhoven kunnen aanbieders van algemene voorzieningen gebruik maken van een subsidieregeling basisdagbesteding. Door de subsidieregeling voor een algemene voorziening is het aantal deelnemers aan de basisvoorziening sterk gestegen, van enkele honderden in 2021 naar 3000 in 2024. In Doetinchem en Noordoostpolder moeten cliënten zoveel mogelijk gebruik maken van algemene voorzieningen zoals die in de sociale basis te vinden zijn (het zogenaamde voorveld). In Noordoostpolder dienen aanbieders innovatieplannen op te stellen waarin de mogelijkheden van het voorveld worden verkend.

Verschillende gemeenten (Groningen, Doetinchem) zijn gaan werken met een beperkt aantal hoofdaanbieders. De gemeente Noordoostpolder werkte al langer met een aantal hoofdaannemers. 'Door te werken met onder- en hoofdaannemers hoopten we op een verschuiving onder die zorgaanbieders om meer contact met elkaar te leggen en elkaar aan te vullen (wel regionaal).' Door integraal in te kopen, gaan aanbieders ook meer gebruik maken van elkaar. Groningen werkt nu gebiedsgericht met vijf hoofdaanbieders. De hoofdaanbieders regelen het aanbod in hun gebied met onderaannemers.

Gemeenten maken een verschuiving naar ontwikkelingsgerichte dagbesteding waarbij meer evaluatiemomenten en betere monitoring van de ontwikkeling van cliënten worden ingebouwd. Doetinchem benoemt dat in de aanbesteding ook het cliëntperspectief wordt meegenomen. Een aantal aanbieders vindt het onderscheid tussen arbeidsmatige en ontwikkelingsgerichte dagbesteding kunstmatig. In feite gaat het erom dat de deelnemers (kleine) stappen in hun ontwikkeling zetten, deze kunnen eventueel op termijn tot uitstroom leiden.

Gemeenten noemen de volgende ontwikkelingen

In Eindhoven bestaat het aanbod vrijwel volledig uit groepsactiviteiten. Soms wordt er een aanvraag gedaan voor individuele dagbesteding die maatwerk vereist, dit is vaak gericht op ouderen. De subsidieregeling in Eindhoven biedt hiervoor diverse mogelijkheden en er zijn meerdere stichtingen actief als Maatjes of Buddy Netwerk om hierin te ondersteunen.

In Groningen is de financiering vaker taakgericht en via een lumpsum in plaats van de traditionele p x q-methode. Dit stimuleert aanbieders volgens de gemeenten om efficiënter en op een andere manier te werken, en heeft ertoe geleid dat aanbieders creatiever werden in het ontwikkelen van nieuwe producten. Er kwam een breder aanbod aan algemene voorzieningen, meer groepsactiviteiten, en een diverser aanbod gericht op verschillende doelgroepen.

Sinds de invoering van taakgerichte financiering in Groningen is het aantal aanbieders verminderd en is het speelveld veranderd. Sommige aanbieders zijn gestopt, terwijl anderen zijn toegetreden. De gemeente merkt dat hoofdaanbieders nu gemakkelijker een samenwerking met een onderaannemer kunnen beëindigen dan de gemeente dat voorheen kon. 'Je hebt als gemeente toch een andere positie.'

De gemeente Doetinchem werkt toe naar een integraler aanbod, waarbij bijvoorbeeld een combinatie van dagbesteding met begeleid wonen een mogelijkheid wordt. De gemeente bepaalt hierin welke resultaten behaald moeten worden. De aanbieder bepaalt hoe dit bereikt moet worden en krijgt de ruimte om te doen wat daarvoor nodig is, bijvoorbeeld in het aantal dagdelen dagbesteding. Door lumpsum financiering met bandbreedte krijgen aanbieders meer ruimte voor een integraal aanbod. Door de integrale inkoop probeert Doetinchem ook de samenwerking tussen aanbieders te stimuleren. Doetinchem stimuleert zo dat aanbieders op regionaal niveau meer van elkaars aanbod gebruik gaan maken.

Aanbieders noemen de volgende ontwikkelingen

Aanbieders zien een verzwaring van de problematiek onder deelnemers, zoals complexere combinaties van eenzaamheid, armoede, psychische kwetsbaarheid et cetera. Als gevolg hiervan is er een diversiteit aan expertise nodig. Meer samenwerking (coalitievorming) wordt daardoor noodzakelijker. Overigens kan het zo zijn dat mensen die voorheen via een individuele indicatie bij een specifieke dagbesteding waren, nu bij een algemene voorziening zijn, het lijkt alsof de problematiek gemiddeld genomen zwaarder wordt.

Ook zien aanbieders een afname van arbeidsmatige productie/lopende band werk.

5.2 Knelpunten & uitdagingen

Uit de interviews

Meerdere partijen (gemeenten, aanbieders en/of deelnemers) noemen de volgende uitdagingen

Het ontbreken van structurele financiering is het meest genoemde knelpunt. Het zorgt voor een gebrek aan continuïteit: 'Zorg voor toekomstbestendig beleid en financiering. Het Integraal Zorg Akkoord en het Gezond Actief Leven Akkoord zijn mooi, maar we kunnen dat niet begrotings-technisch structureel vastleggen. En daardoor als gemeente ook geen afspraken maken. Je weet niet of het over 5 jaar nog staat.'

Een ander veel genoemd knelpunt is dat bestaande contracten vaak niet (automatisch) worden verlengd, maar opnieuw aanbesteed. En daarbij kan de lokale politiek andere keuzes maken. Dit maakt het voor aanbieders moeilijk om langjarig beleid te ontwikkelen en het voortbestaan van succesvolle projecten/aanbieders te garanderen.

Partijen geven ook aan dat de financiering (nog steeds) niet domeinoverstijgend is georganiseerd en bestaande schotten belemmerend werken, zoals bij het mengen van financieringstromen (Wmo, Wlz en Participatiewet).

De financiële afrekening is een ander knelpunt: er gaat nog veel tijd en energie zitten in het kloppend krijgen van de afrekening voor de gemeente. "Nu is het een hele administratieve rompslomp als we iemand willen wisselen omdat deze persoon op een andere plek beter past."

"De verantwoording en bewijslast op unieke deelnemers past niet bij de laagdrempeligheid van de basis dagbesteding." De aanbieders ervaren de (bureaucratische) verantwoording en bewijslast als belastend. Een complicerende factor is dat aanbieders vaak actief zijn in meerdere gemeenten. Een van de aanbieders benoemt dat er verschillen zijn in tarieven tussen gemeenten. 'Hier zou je meer landelijk afspraken over moeten maken. Bijvoorbeeld een minimaal en maximaal tarief, een boven- en onderkant. De eerste stap is om daar het eerlijke gesprek over te voeren.'

Verschillende aanbieders geven aan dat het tarief voor vervoer niet kostendekkend is. Dit zorgt voor discussie tussen gemeente en aanbieders. In de enquête geven de respondenten aan dat de vervoerskosten niet bij de deelnemer in rekening worden gebracht. Deelnemers geven in de interviews aan dat vervoer naar de dagbesteding soms voor problemen zorgt. Op papier is het goed geregeld, maar in de praktijk rijden busjes soms niet door een tekort aan vrijwilligers, zijn er te weinig ophaalplekken of worden reiskosten niet volledig vergoed.

De uitstroom vanuit de arbeidsmatige dagbesteding naar vormen van waardevol werken (beschut werk, participatiebanen, garantiebanen, etc.) blijft laag. Oorzaken die worden genoemd zijn onder andere de financieringssystematiek, drempelvrees bij cliënten (angst om de plek waar ze zich thuis voelen te verlaten) en te weinig aanbod van geschikte banen voor de doelgroep. Deelnemers geven aan dat druk uitoefenen om uit te stromen averechts werkt. Ze geven ook aan dat ze behoefte hebben aan een (meer) individuele benadering.

Twee gemeenten noemen in het interview dat er meer aandacht nodig is voor mensen met een migratieachtergrond, voor wie niet altijd een geschikte plek te vinden is. 'In de aanbesteding hebben we het opnemen van diversiteit gemist. We zien een grote behoefte aan ontmoeten dan wel dagbesteding voor Turkse ouderen. Het is wel een gemis dat er niet een aanbieder is die hier op inspringt.'

Gemeenten noemen daarnaast de volgende knelpunten

Gemeenten vrezen dat door de invoering van een gewijzigde financieringssysteem via het gemeentefonds in 2026 tekorten op de begroting zullen ontstaan. Het financieren van de uitvoering van de Wmo, en dus ook dagbesteding en met name van de algemene voorziening, wordt dan een uitdaging.

Ze geven verder aan dat een eenduidige definitie van dagbesteding ontbreekt. Aanbieders interpreteren verschillend wat onder algemene voorziening valt. Het werken met hoofdaanbieders zorgt in de gemeente Groningen (deels) voor een wisseling in aanbod. Een aantal aanbieders valt hierdoor buiten de boot (Odensehuis, Logeerhuis). Omdat de gemeente Groningen het aanbod van deze aanbieders wel waardevol vindt, is als oplossing voor een tijdelijke financiering gekozen. Een structurele oplossing moet er nog komen. Ook geeft de gemeente aan dat er onvoldoende inzicht is in hoeverre de met deelnemers afgesproken doelen ook gerealiseerd worden. Bestaande systemen maken dit nu niet mogelijk.

Aanbieders noemen daarnaast de volgende knelpunten

Aanbieders geven meermaals aan dat financieringssysteem belemmerend werkt. Rigide afspraken over het aantal deelnemers en dagdelen kunnen tot perverse prikkels leiden als het ongewenst vasthouden van deelnemers in de dagbesteding. Ze belemmeren ook vaak de samenwerking tussen organisaties. De indicatie blijkt vaak leidend en de prioriteit van organisaties ligt bij het in orde hebben van hun financiële huishouding. En voor noodzakelijke extra begeleiding is vaak geen financiering voorhanden.

Daarnaast noemen aanbieders dat er wel eens miscommunicatie is tussen aanbieders en gemeenten over het beschikbare aantal dagdelen dagbesteding. Gewekte verwachtingen naar de deelnemer toe worden dan niet waargemaakt. Ook uit de gesprekken met de deelnemers komen signalen hierover naar voren.

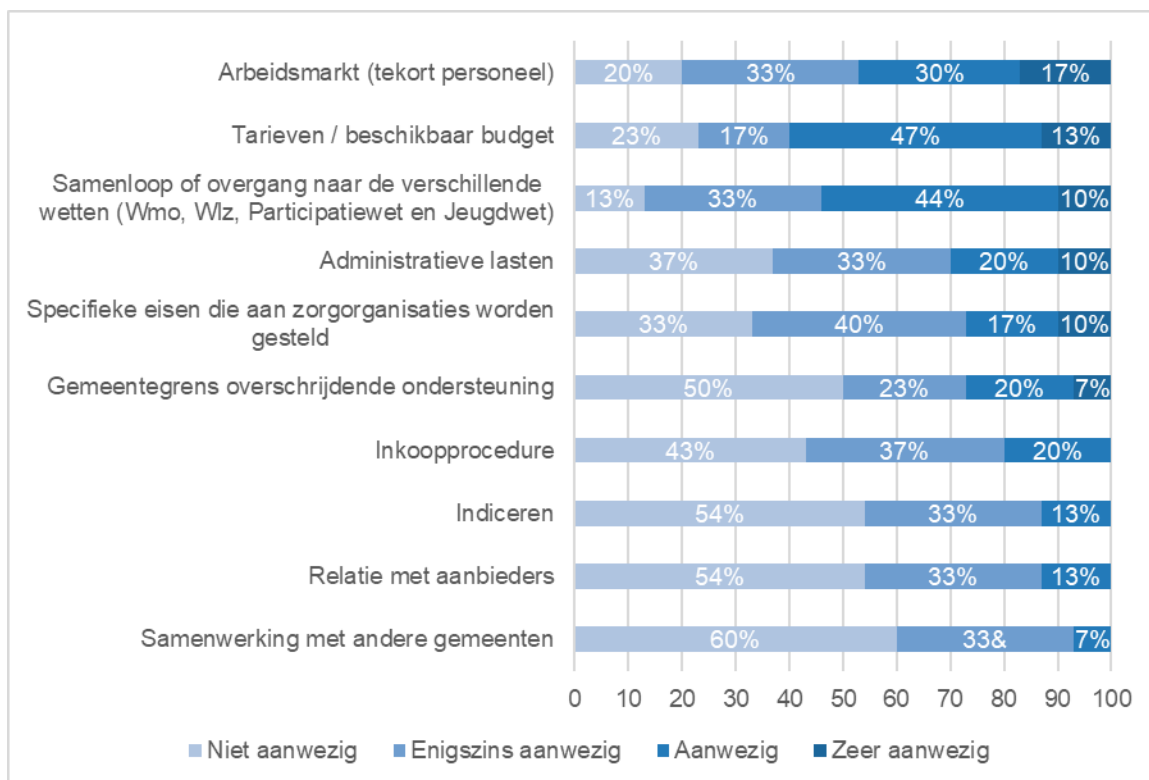
Aanbieders hebben te maken met deelnemers met zware problematiek die te lang blijven hangen in algemene voorzieningen. Doorstroom naar dagbesteding met indicatie en maatwerk verloopt stroperig. Mensen met zware problematiek kunnen drempelverhogend werken voor andere deelnemers, waardoor de algemene voorzieningen voor hen minder toegankelijk worden. Goed functionerende groepen vragen veel aandacht qua de juiste mix en balans. Gemengde groepen vragen ook expertise van de begeleiders.

Als een aanbieder zich van oudsher concentreert op een bepaalde doelgroep, is het vanwege het imago lastig om te verbreden en andere doelgroepen binnen te halen (bijvoorbeeld een dagbesteding die zich van oudsher op richt op mensen die dak- of thuisloos zijn).

Verder noemen aanbieders het tekort aan professionals en vrijwilligers. Deze tekorten en het grote verloop zorgen voor een gebrek aan continuïteit. Het grote verloop belast de achterblijvende staf extra.

Knelpunten volgens gemeenten - enquête '24

30 respondenten hebben de vraag beantwoord of er knelpunten worden ervaren tijdens de inkoop en uitvoering van dagbesteding (figuur 10). De respondenten laten hier een wisselend beeld zien: de helft geeft aan dat er geen knelpunten zijn, de andere helft ervaart wel knelpunten. De respondenten ervaren de meeste knelpunten door personeelstekort, tarieven, en door de samenloop of overgang naar de verschillende wetten. Ook vervoer, discussie over kwalificatie-eisen van het personeel (hbo of mbo), indiceren van dagdelen, het contracteren van een divers en lokaal aanbod komen als knelpunten voor. Een gemeente geeft aan dat altijd het 'compromissen sluiten is' als gevolg van de gezamenlijke inkoop door meerdere gemeenten.

Figuur 10 *Ervaren knelpunten in inkoop en uitvoering door gemeenten*

5.3 KANSEN EN VOORZIENE INNOVATIES

Uit de literatuur blijkt dat aanbieders zich steeds vaker richten op nieuwe, combinaties van groepen. Voorbeelden hiervan zijn:

- Menging type problematiek: verschillende groepen mensen maken samen gebruik van één vorm van dagbesteding.
- Menging kwetsbare en niet-kwetsbare burgers: zo wordt meedoen vanzelfsprekend en wordt aan een sterker sociaal netwerk gewerkt.
- Combineren van verschillende doelen in één vorm van dagbesteding: bijvoorbeeld dagbesteding begeleid door mensen die als vrijwilliger actief zijn in het kader van de tegenprestatie (Van Houten & Verweij, 2015).

Concrete voorbeelden van deze nieuwe combinaties zijn: de dagbesteding gericht op mensen met een ggz-problematiek gaat zich breder richten op mensen met afstand tot de arbeidsmarkt. Een project dat zich eerst richtte op mensen die dak- of thuisloos zijn, is verbreed naar mensen met een verstandelijke beperking, eenzame ouderen en mensen die in armoede leven (Van Houten et al., 2017).

Kansen - uit de interviews

Gemeenten, aanbieders en/of deelnemers noemen de volgende kansen

Deelnemers noemen betere communicatie en informatie-uitwisseling tussen hulpverlening, gemeenten en een partij als UWV, met name over het inzetten van dagbesteding bij verzuimtrajecten en re-integratietrajecten. Volgens hen zijn deze partijen nog te weinig op de hoogte van de mogelijkheden die dagbesteding biedt.

Een andere kans die de geïnterviewden noemen: meer gebruik maken van het aanbod, de netwerken en lokale initiatieven in de directe omgeving van de cliënt. En meer gebruik maken van de gemeenschap en het eigen netwerk van de cliënt. Voorbeelden die hierbij genoemd worden zijn dorpskamers, buurthuizen en woonzorgconcept SamenThuus. Dagbesteding dichtbij, op wijkniveau georganiseerd en bij voorkeur zonder de stigmatiserende labels rondom dagbesteding. Een van de respondenten noemt een ontmoetingsmiddag voor mensen met dementie en/of andere beperkingen, in samenwerking met de Technische Universiteit Eindhoven: 'Tijdens die bijeenkomsten helpen studenten en promovendi van de Technische Universiteit mee om thuiswonende mensen die leven met dementie een aangename middag te bezorgen. (...) Ze ervaren direct de impact die de diagnose 'dementie' op een gezin heeft.' Interview Trudy - Dementia & Technology TU/e centre of Expertise (ecdt.nl)

Een lokaal wijkgericht aanbod is de derde kans die genoemd is. Dit kan ook beter inspelen op de – soms grote – verschillen in populatie en behoeften tussen wijken. Lokaal aanbod zorgt ook voor minder vervoersproblematiek, maar een dergelijk aanbod is niet altijd mogelijk. Deelnemers waarderen dagbesteding in de eigen buurt en ervaren volgens de aanbieders een lagere drempel om deel te nemen. Overigens blijkt uit de gesprekken met de deelnemers dat sommigen kanttekeningen zetten bij de een wijkgericht aanbod, wanneer dit tot een beperking in de keuzemogelijkheden leidt. Ook betwijfelen ze of de nabijheid wel doorslaggevend is voor een laagdrempelige toegang.

Ook samenwerking met bestaande verenigingen en bedrijven is volgens de geïnterviewden een kans. Noordoostpolder heeft een professional vrijgemaakt om voor mensen met NAH plekken bij werkgevers te realiseren. Eindhoven noemt hierbij Multi(ple) helix: de samenwerking tussen ondernemers, maatschappelijke partijen en bewoners. De deelnemers stellen dat bij samenwerking vooral de behoeften van de deelnemers voorop moet staan, en minder het belang van organisaties.

Noordoostpolder somt nog op als kansen: meer aansluiten op de behoeften van deelnemers, wat zij nodig hebben en wat ze zelf kunnen. Meer aandacht voor vitaliteit en gezondheid. En het aanbod verruimen door meer onderaannemers in te schakelen. Ook benoemt deze gemeente een betere samenwerking tussen Wmo en participatiewet nog als kans. Zo kunnen klantmanagers participatie mee bepalen wat de beste plek is voor deelnemers (in het spectrum tussen arbeidsmatige dagbesteding en regulier werk).

De geïnterviewden zien ook ruimte om resultaatgericht te werken: op een meer integrale en praktische wijze resultaatgericht werken waarbij het uitgangspunt is wat de dagbesteding de deelnemer moet opleveren.

Aanbieders noemen nog de volgende kansen:

Om te beginnen zien aanbieders meer digitale dagbesteding als kans. Daarbij kunnen cliënten vanuit huis deelnemen. Ook mengvormen, waarbij de client de keuze heeft uit tussen locatie en thuis, achten ze kansrijk.

Het aanbod uitbreiden met begeleid vrijwilligerswerk is volgens aanbieders ook een kans. Het is een alternatief voor cliënten die op zoek zijn naar andere mogelijkheden. Een combinatie van dagbesteding en vrijwilligerswerk kan voor deelnemers ook een uitkomst zijn.

Een inloopvoorziening bij de dagbestedingslocatie kan heel goed werken om het stigma rond dagbesteding tegen te gaan, denken aanbieders. Zo'n inloop (bijvoorbeeld kringloopwinkels) biedt ook ruimte voor verschillende doelgroepen, met en zonder indicatie en is laagdrempelig. Een laagdrempelige (dagbestedings)voorziening kan in een behoefte voorzien van bewoners die het huis niet makkelijk uitkomen. Voorwaarde is wel dat het veiligheid en begeleiding biedt.

Innovatiekansen – uit de enquête

21 respondenten hebben gereageerd op de vraag welke kansen voor vernieuwing of verbetering zij zien voor dagbesteding.

Ongeveer driekwart geeft aan meer in te willen zetten op algemene voorzieningen. De antwoorden variëren van doorontwikkeling van bestaande algemene voorzieningen, het ombuigen (waar dat kan) van maatwerkvoorzieningen naar algemene voorzieningen, en het onderzoeken naar mogelijkheden voor algemene voorzieningen.

De respondenten vinden verder dat er meer aandacht moet komen voor het voorliggend veld. Bij investeren in het voorliggend veld gaat het om meer samenwerking met bestaande initiatieven/verenigen/ondernemers, et cetera. Op die manier kunnen deelnemers meer en beter gebruikmaken van de voorzieningen die al zijn ingeregeld.

Als innovatie noemen de respondenten verder dagbesteding die echt vanuit de behoeften van de cliënt en zijn omgeving georganiseerd wordt. Dit sluit aan bij het doel van de algemene voorzieningen: de nadruk op ontmoeting, op laagdrempelige voorzieningen die voor iedereen beschikbaar zijn, mensen maatschappelijk actief houden en voorziening dicht bij de inwoner. Dit draagt ook bij aan het 'normaliseren' van dagbesteding waardoor het stigma rondom dagbesteding verdwijnt.

Meer samenwerking tussen algemene voorzieningen en dagbestedingen op indicaties is ook genoemd als innovatie. Dit kan worden bewerkstelligd door aan algemene voorzieningen expertise toe te voegen om deze voorzieningen toegankelijk te houden of te maken voor specifieke doelgroepen. Betrekken van de mantelzorger kan hier ook aan bijdragen.

De respondenten zien ook innovatiekansen voor het aanbod: meer aansluiten op talenten van deelnemers; zorgen voor diversiteit in het aanbod dat aansluit op nieuwe generatie ouderen; een andere opzet om aan te sluiten bij interesse van deelnemers, en meer naar buiten gaan. Tot slot bepleiten de respondenten een nieuwe financieringsvorm die welzijnswerker en aanbieders de ruimte geeft om vanuit expertise samen sluitend aanbod te organiseren en in stand te houden.

5.4 STUREN OP KWALITEIT

Uit de interviews met gemeenten en aanbieders

Uit de interviews met de vier gemeenten blijkt dat ze alle vier regelmatig (jaarlijks) een tevredenheidsonderzoek onder de deelnemers aan de dagbesteding uitvoeren. In Groningen voert de gemeente deze tevredenheidsonderzoeken soms uit, soms doen aanbieders het en delen ze vervolgens de uitkomsten met de gemeente. In Eindhoven heeft een extern bureau kritische prestatie-indicatoren opgesteld waaraan de aanbieders moeten voldoen. Noordoostpolder heeft met de GGD afspraken gemaakt over kwaliteitsonderzoeken en O-metingen.

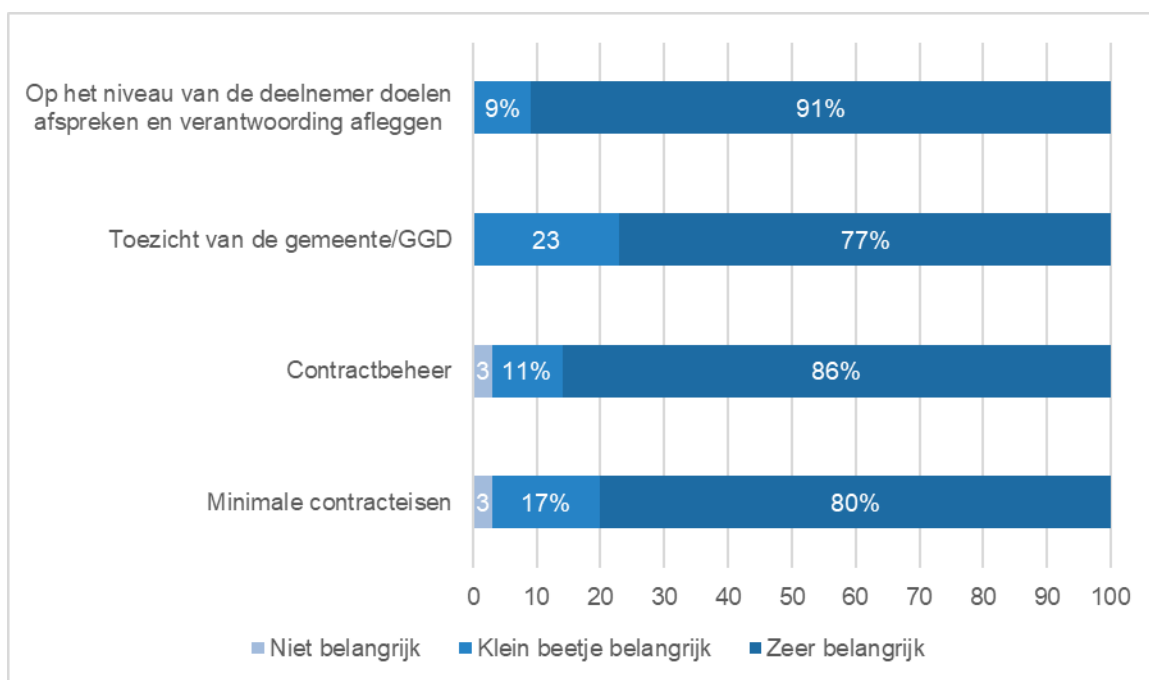
Daarnaast voeren contractmanagers regulier formeel overleg met hoofdaanbieders. Ook vindt veel informele uitwisseling (bezoek op locatie) met hoofdaanbieders plaats. Bij de gemeenten Groningen, Doetinchem en Noordoostpolder is het besluit over het verlengen van de indicatie of de herindicatie een evaluatiemoment. Zo proberen gemeenten te achterhalen of het aanbod nog passend is en aansluit op de behoeften van de cliënt.

Gemeenten geven aan dat een dergelijk evaluatiemomenten niet plaatsvindt bij indicaties voor onbepaalde tijd. Om deelnemers en aanbieders zekerheid te bieden, gelden bij stabiele (chronische)

situaties zoals dementie indicaties voor onbepaalde tijd. Bij ontwikkelingsgerichte dagbesteding en arbeidsmatige dagbesteding worden geen indicaties voor langere tijd afgegeven.

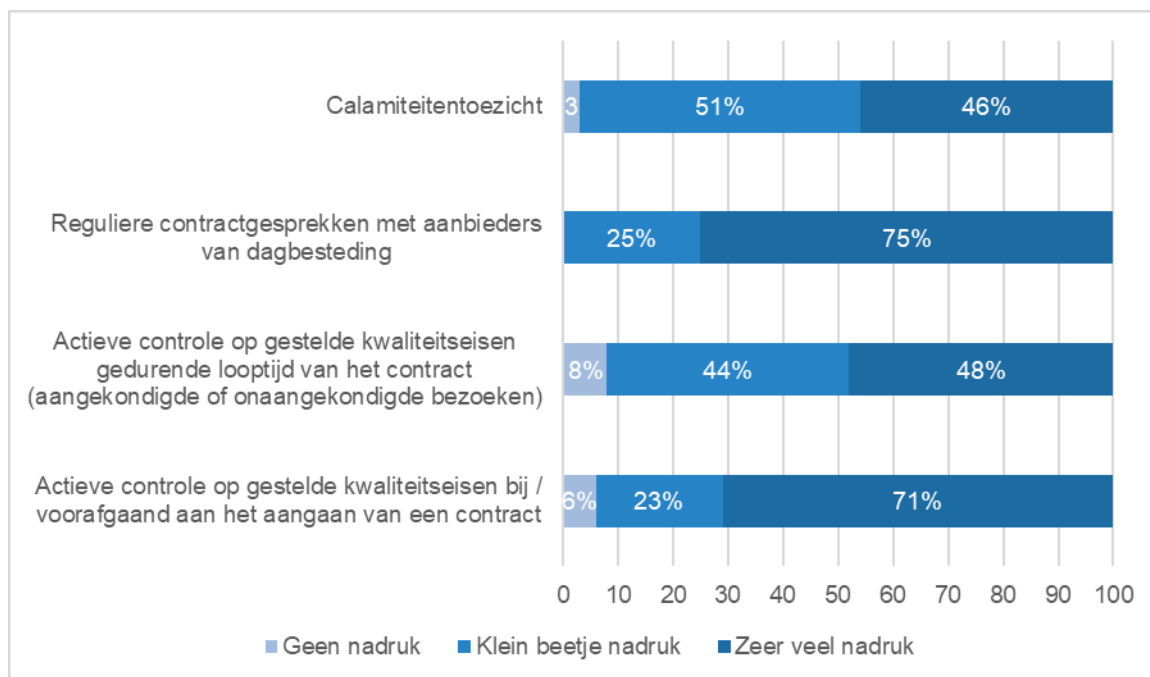
Uit de enquête '24

35 respondenten hebben antwoord gegeven op de vraag wat volgens hen belangrijk is bij het sturen op kwaliteit. Het merendeel van de respondenten geeft aan zeer belangrijk te vinden: het opstellen van minimale contracteisen, contractbeheer, toezicht van de gemeente of GGD en het maken van afspraken over doelen en verantwoording te vragen op het niveau van de deelnemer.

Figuur 11 De mate van belang van onderdelen bij het sturen op kwaliteit

Ook is de vraag gesteld op welke onderdelen gemeenten in hun toezicht op kwaliteit de meeste nadruk leggen. De meeste nadruk ligt op actieve controle op gestelde kwaliteitseisen bij of voorafgaand aan het aangaan van een contract en op reguliere contractgesprekken met aanbieders. Iets minder nadruk ligt er op actieve controle op gestelde kwaliteitseisen gedurende de looptijd van het contract (aangekondigde of onaangekondigde bezoeken) of calamiteitentoezicht.

Figuur 12 De mate waarin gemeenten de nadruk leggen op het toezicht op de kwaliteit van dagbesteding (al dan niet belegd bij de GGD)

6 IMPLICATIES VOOR BELEID

In dit hoofdstuk formuleren we vijf implicaties voor beleid. Deze zijn bedoeld voor het ministerie van VWS, gemeenten, aanbieders en relevante andere partijen. De implicaties vloeien voort uit de resultaten van het literatuuronderzoek, de enquête onder gemeenten en de kwalitatieve verdiepende studie die we tijdens deze verkenning uitvoerden. We verwerken de perspectieven van gemeenten, aanbieders en deelnemers in deze vijf aanbevelingen. Daar moeten we overigens bij aanmerken dat er voor een compleet beeld van de ervaringen van deelnemers meer input nodig is dan die van de elf deelnemers die we tijdens deze verkenning konden interviewen.

Een trend die opduikt uit de verkenning is dat gemeenten steeds meer ruimte bieden voor een integraal en diverser aanbod van dagbesteding, en via inkoop stimuleren zij meer samenwerking tussen verschillende aanbieders: 'Wij gaan over wat bereikt moet worden, de aanbieder gaat over het hoe.'

We zien daarnaast de beweging dat dagbesteding steeds vaker wordt geboden als een algemene voorzieningen. Het aantal Wmo-geïndiceerde dagbesteding is volgens schattingen op basis van CBS-gegevens in de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein sterk afgenomen (van 93.000 in 2018 naar 64.000 in 2024). Er zijn geen betrouwbare cijfers over de omvang van de toename in het gebruik van dagbesteding via een algemene voorziening.

Beide ontwikkelingen sluiten aan bij de bredere visie om mogelijkheden voor een zinvolle daginvulling en ondersteuning rondom de inwoner en diens behoeften te organiseren. De blik is hierbij gericht op wat er binnen de sociale basis beschikbaar is aan toegankelijke en laagdrempelige voorzieningen waarvoor geen indicatie nodig is.

1 Focus op doorontwikkeling, innovatie en leren. Hiervoor is financiële continuïteit essentieel.

Gemeenten en aanbieders werken aan de ontwikkeling van nieuwe vormen van dagbesteding. Het aanbod van algemene voorzieningen wordt breder en diverser, en is gericht op verschillende doelgroepen. Gemeenten sturen op meer samenwerking tussen aanbieders zodat zij elkaar kunnen versterken en elkaars aanbod beter kunnen benutten. Leertafels zijn opgericht om best practices en knelpunten met elkaar te delen en van elkaar te leren.

Voor deze (door)ontwikkeling en de onderlinge samenwerking die dit vraagt van gemeenten en aanbieders, is financiële continuïteit essentieel. Gemeenten en aanbieders hebben een stabiele financiële basis nodig om open te kunnen staan voor elkaar als samenwerkingspartners, voor het leren kennen van elkaars kwaliteiten, voor het opbouwen van een samenwerkingsrelatie en het verder vorm geven van de visie in de praktijk.

Gemeenten en aanbieders maken zich zorgen over de continuïteit van financiering. Structurele financiering is nodig voor de doorontwikkeling van dagbesteding, om samenwerkingsvormen te stimuleren en voor het inrichten van leertafels waar aanbieders en/of gemeenten ervaringen delen en gezamenlijk aan oplossingen werken. Een van de vraagstukken waarvoor een oplossing nodig is, is de verdeling van de beschikbare middelen onder de aanbieders. Een ander aandachtspunt is de financiering van vervoer van en naar de dagbestedingsplek. Dat is niet altijd goed gedekt en komt tijdens deze verkenning steeds opnieuw naar voren: dit knelpunt zorgt veelvuldig voor discussie tussen gemeente en aanbieders.

Vanuit systeemverantwoordelijkheid kan het Rijk doorontwikkeling en innovatie faciliteren door de inzet van financiële middelen ter ondersteuning van het proces van 'samen leren' in de praktijk. Van gemeenten en aanbieders vraagt het om continu aandacht te hebben voor het doorontwikkelen van de dienstverlening, de samenwerking te blijven opzoeken en op die manier goed aan te (blijven) sluiten

bij de behoefte van deelnemers. Belangrijk daarbij is dat deelnemers vertegenwoordigd zijn aan de leertafels, dat zij inspraak hebben en partner zijn in het (door)ontwikkelen van dienstverlening en aanbod.

Bij dit alles is het van belang zorg te dragen voor een balans tussen vernieuwing en goede staande praktijk. Voortdurend veranderen kan ook ten koste gaan van de kwaliteit in de uitvoeringspraktijk door een overload aan projecten in organisaties, die inzet van personeel, tijd en geld kosten.

2 Draag het belang uit van een zinvolle daginvulling en het brede scala aan mogelijkheden.

De verkenning laat nog maar weer eens zien wat de maatschappelijke en persoonlijke meerwaarde is van een zinvolle daginvulling/dagbesteding: sociale contacten, ergens bij horen, in een veilige omgeving kunnen ontwikkelen. En de waarde die het voor mensen heeft om zich ergens voor in te zetten, werkzaamheden/activiteiten op te kunnen pakken die passen bij de eigen interesses en mogelijkheden. Dagbesteding kan bijdragen aan 'positieve gezondheid' en eenzaamheid voorkomen of terugdringen.

De verkenning laat zien dat gemeenten inzetten op meer samenwerking tussen aanbieders. Dit is nodig om een divers aanbod te bieden en met elkaar nieuwe concepten te ontwikkelen. Als professionals en organisaties elkaar kennen kunnen deelnemers makkelijker overstappen naar een andere op dat moment beter passende plek. Binnen het veld van dagbesteding/waardevol werken zijn er vele waardevolle initiatieven en in de praktijk worden er continu nieuwe concepten ontwikkeld. VWS, gemeenten en aanbieders kunnen een faciliterende en ondersteunende rol vervullen om deze ontwikkeling verder door te zetten en nieuwe concepten een kans van slagen te geven binnen de bestaande orde. Concreet betekent dat zij zich informeren over de ontwikkelingen in de praktijk: weten wie de koplopers zijn, zorgen dat er contact is met nieuwe concepten. Daarbij is het belangrijk om ook buiten de eigen koker (van zorg) te kijken naar mogelijkheden op het gebied van werk. Op die manier kan elke partij bijdragen aan het samen met de praktijk leren en ontwikkelen.

3 Help stigma rondom dagbesteding mee terugdringen. Het proces van emancipatie is nog in volle gang.

Ondanks de grote persoonlijke en maatschappelijke meerwaarde, benoemen zowel deelnemers als gemeenten en aanbieders tegelijkertijd dat dagbesteding (nog steeds) een stigma heeft. Een woord als dagbesteding roept bij mensen op dat iemand wordt 'beziggehouden'. VWS, gemeenten en aanbieders kunnen een rol spelen in het tegengaan van dit stigma. Dit kan door in de communicatie in woord en beeld dit bewustzijn mee te nemen en op die manier recht te doen aan de realiteit.

Een proces van emancipatie waarin 'zo gewoon mogelijk meedoen, meer eigen regie en inclusie' kernbegrippen zijn, kunnen bijdragen aan het terugdringen van het stigma. Het rapport *Simpel Switchen op de kaart* (2020) laat zien dat dit proces van emancipatie nog in volle gang is. In deze verkenning van Wmo-dagbesteding zien we de beweging van het 'dicht bij de inwoner organiseren', het gebruik maken van reeds bestaande voorzieningen in het voorveld, en voorbeelden waarbij dagbesteding het werken bij een organisatie of bedrijf inhoudt. Kortom, allemaal voorbeelden van zo gewoon mogelijk meedoen. Of hierin ook daadwerkelijk sprake is van meer eigen regie en inclusie kunnen we gezien het aantal deelnemers dat we voor deze verkenning hebben gesproken niet weergegeven. In het genoemde rapport staat ook dat een substantieel deel van de mensen in dagbesteding kansen ziet om door te stromen naar vormen van werk. De schattingen lopen uiteen,

maar het gaat volgens aanbieders in het onderzoek om grofweg 24% van deelnemers binnen de dagbesteding Wmo.

4 Zet in op inspraak en meedenken van gebruikers voor een breed en divers aanbod. Geef meer bekendheid aan dat brede aanbod.

Zoals bij punt één genoemd zien we in de verkenning dat gemeenten en aanbieders werken aan het ontwikkelen van nieuwe vormen van dienstverlening. Ze werken aan een breder en diverser aanbod aan algemene voorzieningen, gericht op verschillende doelgroepen. Gemeenten sturen op meer samenwerking tussen aanbieders, waardoor zij elkaar kunnen versterken en elkaars aanbod beter kunnen benutten. De deelnemers die we gesproken hebben benadrukken het belang van een breed en divers aanbod. Het verschilt per persoon waar iemand zich thuis voelt en wat de interesses en mogelijkheden zijn. Inspraak en meedenken van gebruikers voor een breed en divers aanbod is hierin aan te bevelen: het meenemen van het deelnemersperspectief maakt dat veranderingen echt gaan werken. Daarnaast benadrukken de geïnterviewde deelnemers dat het belangrijk is om bekendheid te geven aan de mogelijkheden die er zijn. Ze vertellen dat het nu nog vaak afhankelijk is van (het netwerk) van een begeleider of er een passende (werk)plek is. En ook dat organisaties niet verder kijken dan het eigen aanbod.

Zoals gezegd: onderlinge samenwerking tussen organisaties en het faciliteren van deze samenwerking door gemeenten is nodig voor een breed en divers aanbod. Voor een dergelijk aanbod is ook het ruimte nodig voor nieuwe initiatieven (zoals genoemd bij punt 2). Zeker omdat de initiatiefnemers hiervan vaak uit eigen ervaring zien dat het anders kan. Financiële bestaanszekerheid voor deze initiatieven is van belang voor het totaalplaatje van een breed en divers aanbod en voor de continuïteit voor deelnemers.

De aanbeveling is kortom: meer inspraak en inbreng vanuit gebruikersperspectief en meer samen ontwikkelen met deelnemers. De achterliggende gedachte hierbij is ook het adagium 'niet over ons zonder ons' bij de implementatie van het VN-verdrag Handicap.

De ambitie van een breed en divers aanbod brengt tegelijkertijd ook nieuwe vragen en aandachtspunten met zich mee, zo blijkt uit de verkenning. Zo vraagt een diverse groep mensen een meer diverse expertise van de betrokken professionals. Ze moeten oog hebben voor een balans binnen de groep en die ook kunnen realiseren, en ze moeten ook vaker samen met de deelnemer kunnen kijken naar een beter aansluitende plek voor de deelnemer. De bij punt één genoemde lokale of regionale leertafels bieden de mogelijkheid om dit soort vragen en aandachtspunten te signaleren en nader uit te werken. Tegelijkertijd is het ook voor VWS relevant om zicht te houden op nieuwe vragen die zich voordoen om de ontwikkeling van een breed en divers aanbod te faciliteren.

5 Oriënteer samen met relevante partijen op de mogelijkheden om beter zicht te krijgen op het veld van zinvolle daginvulling. Werk op basis daarvan een passende vorm van monitoring uit.

In deze verkenning komt naar voren dat er geen totaalbeeld is te geven van zinvolle daginvulling in Nederland. Afgezien van het aantal Wmo-maatwerkvoorziening geïndiceerde dagbesteding in Nederland is er onvoldoende beeld van de totale omvang van het gebruik van zinvolle daginvulling. Noch het aantal mensen is bekend, noch de omvang in gemiddelde dagdelen of dagdelen per tijdperiode. Er zijn ook geen representatieve en valide getallen beschikbaar voor subgroepen (anders dan het geschatte aantal Wmo maatwerkvoorziening). Ook ontbreken kwantitatieve dekkende gegevens over subdomeinen zoals het volledige Wmo-veld, de zorgorganisaties voor mensen met

een beperking, ggz- of maatschappelijke opvang, en het brede veld van aanbieders van vormen van zinvolle daginvulling en participatietrajecten daarbuiten.

Daarbij zien we dat de vernieuwing die in gang is gezet – de afname van het aantal geïndiceerde Wmo-plekken en de groei van algemene voorzieningen voor dagbesteding – het nog moeilijker maakt om inzicht te krijgen op de cijfers. In deze verkenning hebben gemeenten zowel in de enquête '24 als in het verdiepende onderzoek aangegeven dat de manier waarop informatie wordt gevraagd vaak niet aansluit op de informatie die gemeenten (op een eenvoudige wijze) kunnen geven. We zien hierin in elk geval de bevestiging dat het veld volop in ontwikkeling is. Met deze verkenning hebben we daar meer inzicht in gekregen.

We stellen voor dat VWS en andere beleidspartijen zoals VNG en vertegenwoordigers uit het veld (o.a. aanbieders en deelnemers) zich stapsgewijs oriënteren op de mogelijkheden van het verkrijgen van meer (beleids)inzicht. De eerste stap is het bezinnen op de wenselijkheid van overzicht, en de vraag welke gegevens belangrijk zijn. Een optie is om beredeneerd af te zien van (volledig dekkende) monitoring. Onze verkenning laat zien dat het terrein van zinvolle daginvulling een groot en enorm gevarieerd terrein is, dat afbakening vergt voor wie overzicht wil krijgen. Er zijn zeker ook argumenten vóór monitoring, zoals het inzicht krijgen in ontwikkelingen in aanpakken en kwaliteit van zinvolle daginvulling, en het tijdig in beeld krijgen van eventuele knelpunten.

De tweede stap is het verkennen van de mogelijkheden om de benodigde gegevens te verkrijgen, inclusief de financiële mogelijkheden hiertoe. Daarbij is het goed te bedenken dat het verkrijgen van gegevens op nader benoemde deelgebieden, zoals alle zinvolle daginvulling binnen het Wmo-domein, realistischer is dan het verkrijgen van gegevens over alle mogelijke subdomeinen in een bepaald peiljaar.

De derde stap en verder bestaan vervolgens uit het opzetten en uitvoeren van dergelijke monitors. Een minimaal scenario is wellicht om één of enkele indicatoren aan de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein toe te voegen. In samenspraak met gemeenten kan VNG zich oriënteren op haalbaarheid van minimaal het toevoegen van de indicator 'Aantal mensen dat op jaarbasis gebruik maakt van een algemene voorziening voor dagbesteding'. Samen met het aantal mensen dat via een individuele indicatie dagbesteding heeft, de variabele die al verzameld wordt in die monitor, ontstaat dan een reëler beeld van het aantal mensen dat binnen het Wmo-domein dagbesteding benut.

Tot slot willen we nog meegeven dat dit rapport, en dan vooral de conceptuele matrix dagbesteding (hoofdstuk 3) behulpzaam kan zijn bij het oriënteren op deze stappen. De matrix kan als leidraad dienen voor VWS en andere partijen om overzicht te krijgen van het veld van dagbesteding en om een eventuele monitoring op te zetten die aansluit bij specifieke praktijken in dat veld.

BRONNEN

AKWA GGZ. (2017). *Generieke module Daginvulling en participatie*. GGZ Standaarden.

Fitzpatrick, H., Van Schaijk, R., & Michon, H. (2023). *Voorbeeldroutes voor Simpel Switchen. Van de ene vorm van werken naar de andere: de geleerde lessen*. Movisie.

Hoogeboom, F. (2021). *Ontwikkelingen in dagbesteding: kansen en knelpunten. Onderzoek in opdracht van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland*. Andersson Elffers Felix.

KansPlus, LSR en Ieder(in). (2019). *Keuze in dagbesteding*.

Michon, H., Oudejans, A., Gerritsen, P., Kuiper F., & Van Houten, M. (2020). *Simpel Switchen op de kaart; Verkenning van belemmerende en bevorderende factoren bij het switchen tussen dagbesteding en werk*. Movisie.

Michon, H., Van Bergen, A., Kasten, M. (2019). Een dag die ertoe doet - de generieke module Daginvulling en participatie. Eerste ervaringen bij Reakt met implementatie. *Participatie en Herstel* (3), 16-28.

Movisie. (2022). *Vergeet ons niet: gemeentelijk ontwikkeltraject versterking aanbod dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie*. Movisie.

Ramaker, L., & Alderliesten, H. (2021). *Onderzoek. Zinnvolle dagactiviteiten in gemeenten voor mensen met dementie*. Movisie.

Ramaker, L., Mateman, H., & Alderliesten, H. (2023). *Een fijne dag voor mensen met dementie. Lessen en aanbevelingen uit projecten van ZonMw met betrekking tot zinnvolle dagactiviteiten voor mensen met dementie*. Movisie.

Talman, J., Schenderling, P. & De Ruig, L., (2023). *Doorgroeien van dagbesteding naar werk: oplossingen voor financiële knelpunten. Inspirerende voorbeelden van Simpel Switchen tussen dagbesteding en werk*. De beleidsonderzoekers/Berenschot.

Van Houten, M., & Franken, M. (2024). De Participatiewet en de rol en verantwoordelijkheden van de gemeenten. update webartikel: <https://www.movisie.nl/artikel/participatiewet-rol-verantwoordelijkheden-gemeenten>.

Van Houten, M., & Verweij, S. (2015). *Vernieuwing in dagbesteding: 45 projecten*. Movisie.

Van Houten, M., Verweij, S., Hanzon, C., Lammersen, G., Nourozi, S., Briels, B., & Van Middelaar, M. (2017). *Dagbesteding in ontwikkeling. Vraagstukken voor gemeenten en 16 vernieuwende voorbeelden voor mensen met dementie en ggz-problematiek*. Movisie.

Van der Kemp, S., Van Vree, F. (2006). *Arbeidsmatige dagbesteding. Een verkennend onderzoek naar aard en omvang. Eindrapport*. Research voor beleid.

Van der Linden, L. (2017). *Dagbesteding en GGZ. Wat zijn de ervaringen van mensen met een GGZ-achtergrond met dagbesteding en welke tips hebben zij?* Regionaal Platform Ervaringskennis.

Van Veenendaal, M. (2016). *Advies dagbesteding*. Regionaal Platform Ervaringskennis.

VNG Realisatie. (2023). Gegevens Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein. <https://www.waarstaatjegemeente.nl/>

Zonneveld, E., Bottenheft, E., Scherpenzeel, A., Aussems, C., & Boeije, H. (2023). *Participatiemonitor. kerncijfers 2022*. Nivel.

Zwanenburg, B., Knispel, A., Hulsbosch, L., Van Wezel, M., & Kroon, H. (2022). *Over dagactiviteiten en dagbesteding*. Trimbos.

BIJLAGEN

Bijlage   Leden begeleidingscommissie

Leden begeleidingscommissie

- Joris Barendrecht, Ieder(in)
- Ronald Bellekom, VNG
- Aart Bertijn, VGN
- Bas Bijl, VWS
- Ginette Klein, Ieder(in)
- Hilde Koelmans, MIND
- Lucia Körschner, de Nederlandse ggz
- José Laheij, KansPlus
- Ger Deleij, ANBO-PCOB
- Ellen Willemsen, KBO-Brabant
- Julie Zwier, VWS

Bijlage   Inspirerende voorbeelden van dagbesteding

Odensehuis

Het Odensehuis in Amsterdam is een informatie-, advies- en ontmoetingsplek voor mensen met (beginnende) dementie, mantelzorgers en hun familie en vrienden. Er is ruimte voor ontmoeting, ondersteuning, activiteiten en advies. Een Odensehuis biedt een stem aan mensen met dementie en de mantelzorgers. Het is een veilige plek naast hun eigen woonomgeving waar ze zich 'thuis' kunnen voelen. (Ramaker & Alderliesten, 2021). [Lees hier meer](#).

De Keertwending

Stichting De Keertwending in Deurne helpt kwetsbare inwoners om mee te kunnen blijven doen naar vermogen. De Keertwending is etiketloos. Het is geen zorgaanbieder, sociaalwerkbedrijf, dagbestedings- of onderwijsinstelling. Dit biedt verschillende voordelen. Zo helpt het om als intermediaire organisatie vraaggericht en integraal te werken. Je wordt niet gestuurd op 'het zetten van vinkjes in het systeem' en maatwerk leveren kan gewoon de standaard zijn. (Fitzpatrick et al., 2023). [Lees hier meer](#).

Het Kompas

Het Kompas in Utrecht is een ontmoetingscentrum voor buurtbewoners en bewoners van een woonhuis van Lister. Lister begeleidt al ruim 30 jaar mensen met een psychiatrische aandoeningen en/of een verslaving midden in de samenleving. Het Kompas is een ontmoetingsruimte met een open en gemoedelijke sfeer. Dagelijks genieten bewoners en vrijwilligers van een kopje koffie of thee met een krant of een spelletje. Ook wordt de ontmoetingsruimte gebruikt voor buurtinitiatieven en allerlei activiteiten die de vrijwilligers organiseren. Iedereen die iets wil bijdragen is van harte welkom. Iedereen kan doen wat in zijn kracht ligt. [Lees hier meer](#).

PieterBrueghelhuis

Het Pieter Brueghelhuis ligt in Veghel, gemeente Meierijstad. Zonder afspraak kan iedereen binnenlopen en meedoen aan diverse activiteiten zoals tuinieren, houtbewerken of zingen. Het Pieter Brueghelhuis is daarnaast ook een niet-geïndiceerde ontmoetingsplek waar mensen met bijvoorbeeld dementie, niet aangeboren hersenaandoening of een lichamelijke of verstandelijke beperking sociale contacten kunnen aangaan. Tijdens de activiteiten worden mensen vooral aangesproken op wat ze nog wél kunnen, waardoor ze samen met een naaste of een mantelzorger nog plezier kunnen beleven. Het 'Atelier Bijzonder Ontmoeten' ontlast mantelzorgers van hun zorgtaak. [Lees hier meer](#).

Cordaan

Cordaan is een instelling 'voor iedereen die die zorg, ondersteuning of begeleiding nodig heeft'. Het leerwerkbedrijf van Cordaan in de Westergasfabriek is een vorm van arbeidsmatige dagbesteding. De mensen verrichten werk en voelen zich nuttig – zeker omdat het werk plaatsvindt binnen 'echte' bedrijven die ondernemen op het Westergasterrein. Succesfactoren zijn onder meer het onder één dak aanbieden van dagbesteding en beschut werk en de structurele aanpak voor doorstroom van deelnemers vanuit het zorgdomein naar het werkdomein vanuit de gemeente Amsterdam (Talman et al., 2023). [Lees hier meer](#).

't Bakkershuis

In 't Bakkershuis in Montfoort kunnen mensen met dementie en hun mantelzorgers elke dag binnenlopen voor informatie, voorlichting of een leuke activiteit. 't Bakkershuis is een laagdrempelig ontmoetingscentrum voor iedereen die te maken heeft met geheugenklachten en/of beginnende dementie. Een team van

begeleiders (professionals en vrijwilligers) organiseert activiteiten en ondersteuning op een laagdrempelige, sociaal geïntegreerde plek in de buurt. De bedoeling is dat 't Bakkershuis een veilige plek biedt voor mensen met beginnende dementie. (Movisie 2022). [Lees hier meer](#).

Werkdag BV

Werkdag BV biedt in de regio's Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer Waardevol Werk, arbeidsmatige dagbesteding, scholing, talentontwikkeling en jobcoaching naar betaald werk aan en heeft werkervaringsplekken. Begeleiders bespreken met kandidaten hun ambities en mogelijkheden en gaan daarna direct aan de slag. Daarbij staan de wensen van de aspirant-medewerkers centraal, niet de regelingen, financieringsmogelijkheden of 'het systeem'. Werkdag is onderdeel van Buurts, een coöperatie van organisaties die voor de gemeente Haarlem het programma Gewoon in de wijk uitvoert. (Fitzpatrick et al., 2023). [Lees hier meer](#).

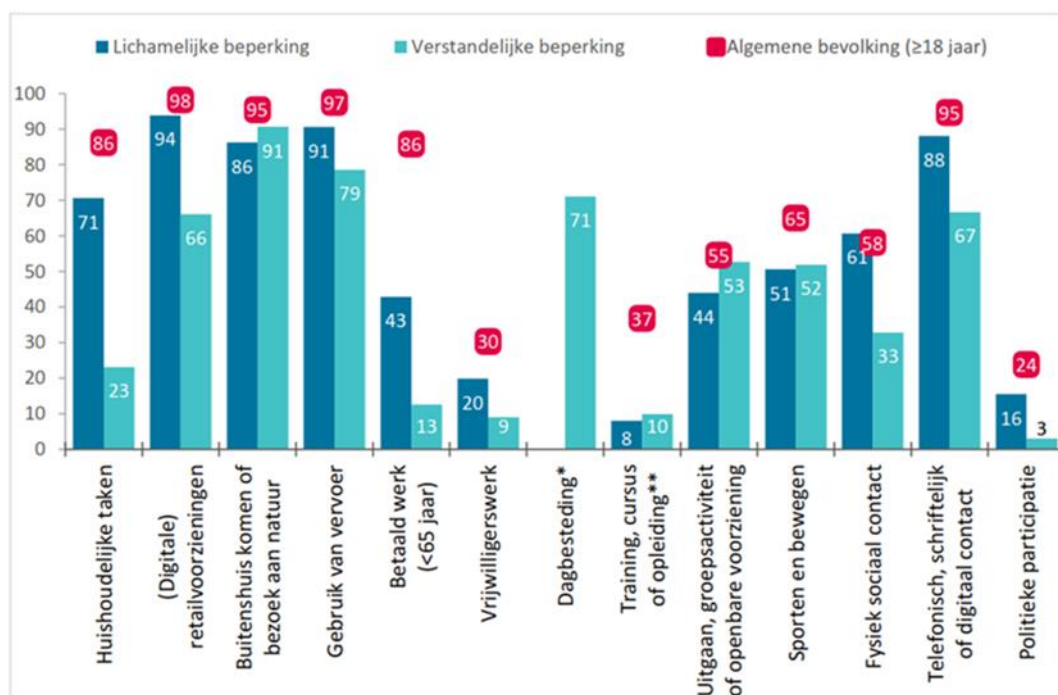
Bijlage   Tabellen

Gemeente	Aantal algemene voorziening	Aantal inwoners	Percentage tov aantal inwoners
Aa en Hunze	50	25.386	0,19
Barneveld	1100	62.592	1,75
Beuningen	50	26.723	0,19
Buren	9	2.638	0,34
Dalfsen	70	29.684	0,24
Doetinchem	750	59.613	1,26
Druten	70	19.590	0,36%
Emmen	200	107.113	0,19
Huizen	125	41.209	0,3
Hulst	50	27.524	0,18
Kaag en Braassem	103	26.866	0,38
Lelystad	100	84.080	0,12%
Maastricht en Valkenburg	430	118.004	0,36%
Meerssen	17	18.568	0,09
Midden-Groningen	100	61.450	0,16
Oost Gelre	280	29.969	0,93
Oostzaan en Wormerland	20	9.694	0,2
Rijssen-Holten	30	38.675	0,08
Stadskanaal	71	31.789	0,22
Veendam	173	27.520	0,63
Venlo	300	100.536	0,3
Voerendaal	110	12.452	0,88
Vught	15	26.396	0,05
Wassenaar	200	27.100	0,73

Bijlage tabel 1   Enquête '24 – Gemeentes naar omvang van gebruik algemene Wmo-voorziening

Gemeente	Aantal cliënten maatwerk	Aantal cliënten algemene voorziening	Totaal	Percentage maatwerk indicatie	Percentage algemene voorziening
Aa en Hunze	55	50	105	52,4%	47,6%
Barneveld	125	1100	1225	10%	90%
Beuningen	11	50	61	18%	82%
Emmen	500	200	700	71,4%	28,6%
Hulst	187	50	237	78,9%	21,1%
Kaag en Braassem	8	103	111	7,2%	92,8%
Lelystad	265	100	365	72%	28%
Meerssen	70	17	87	80,5	19,5
Midden-Groningen	213	100	313	68%	32%
Oost Gelre	45	280	325	13,8	86,2%
Rijssen-Holten	230	30	260	88,5%	11,5%
Stadskanaal	155	71	226	68,6	31,4
Veendam	3	173	176	1,7%	98,3%
Voerendaal	69	110	179	38,5%	61,5%
Vught	200	15	215	93%	7%
Venlo	780	300	1080	72,2%	27,8%
Wassenaar	72	200	272	26,5	73,5%

Bijlage tabel 2 Enquête '24 – Gemeentes naar verdeling van inwoners over Wmo-individuele indicaties versus Wmo algemene voorziening. N = 18

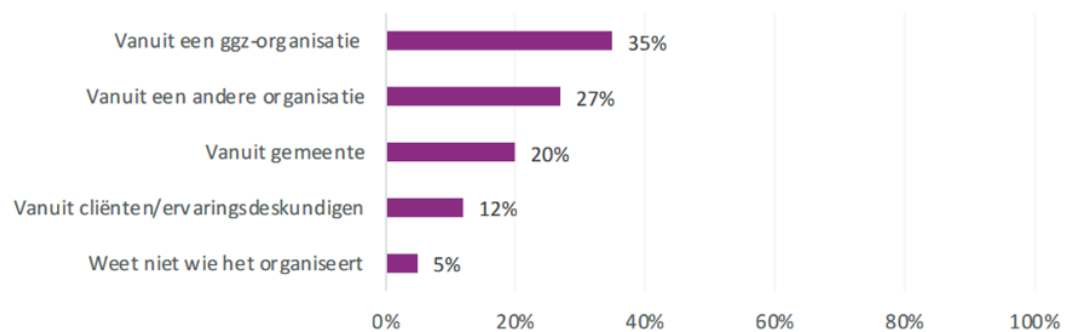
* De cijfers zijn berekend op basis van standaardpopulaties van de betreffende groep in Nederland.

* Dagbesteding is alleen gemeten voor mensen met een verstandelijke beperking.

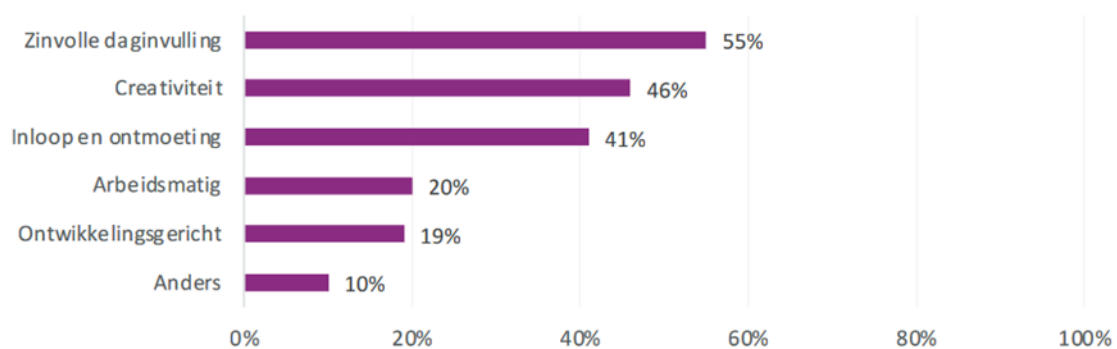
** Training, cursus of opleiding is alleen voor mensen met een verstandelijke beperking onder de 65 jaar berekend.

Bijlage tabel 3 Participatie van mensen met een lichamelijke beperking, verstandelijke beperking en de algemene bevolking in 2022 (percentages). Overgenomen uit: Zonneveld, e.a. 2023. Participatiemonitor. kerncijfers 2022. Utrecht: Nivel. Blz 7 Figuur 2

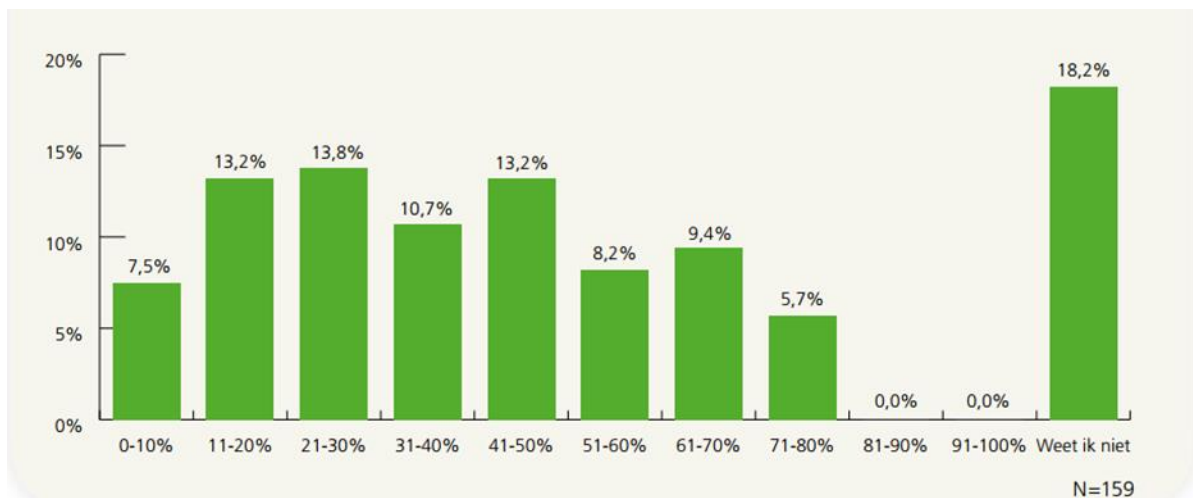

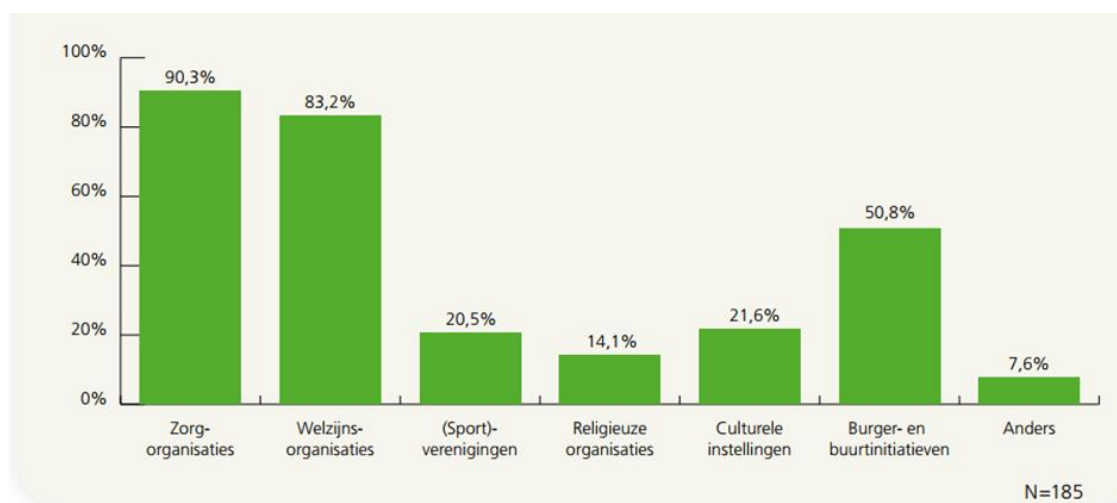
Bijlage tabel 4 Organisatie van dagbesteding (n=167, overgenomen uit: Zwanenburg e.a., 2022. Figuur 1, Blz 5

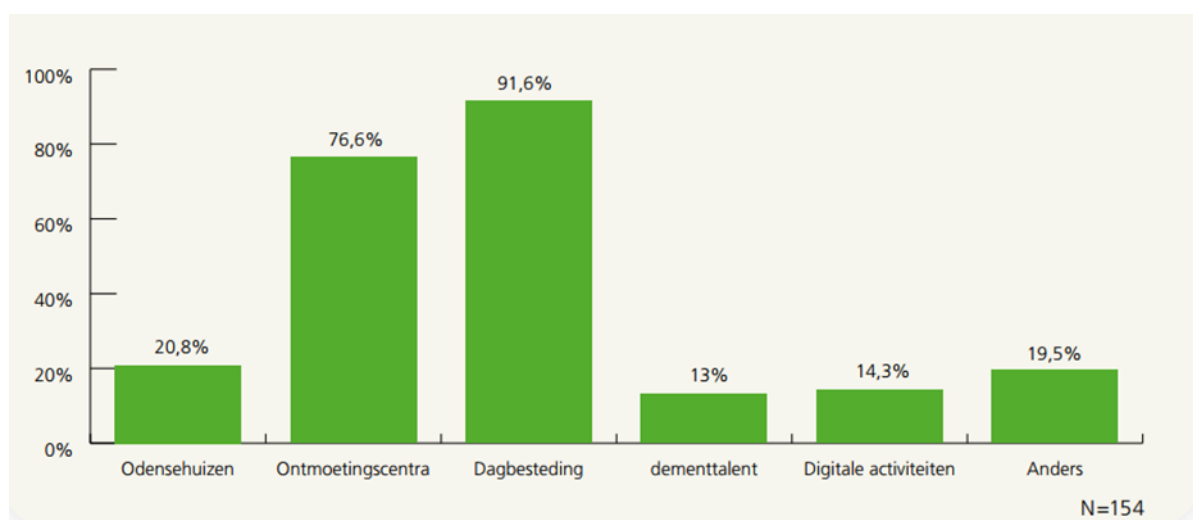
Bijlage tabel 5 Waar zijn dagactiviteiten van panelleden op gericht? n=138, meerdere antwoorden mogelijk, overgenomen uit: Zwanenburg e.a., 2022. Figuur 1, Blz 6

Bijlage tabel 6 Hoeveel procent van de mensen met dementie binnen uw gemeente maakt naar schatting gebruik van zinvolle dagactiviteiten? Overgenomen uit: (Ramaker & Alderliesten, 2021, Blz 15, 17, gegevens over 2019).

Bijlage tabel 7 Welke organisaties zijn in uw gemeente betrokken bij het aanbieden van zinvolle dagactiviteiten voor mensen met dementie? (Meerdere antwoorden mogelijk) Overgenomen uit: (Ramaker & Alderliesten, 2021, Blz 15, 17, gegevens over 2019).

Bijlage tabel 8 Kunt aangeven welke vormen van zinvolle dagactiviteiten voor mensen met dementie in uw gemeente worden aangeboden? (Meerdere antwoorden mogelijk) Overgenomen uit: (Ramaker & Alderliesten, 2021, Blz 15, 17, gegevens over 2019).

Uitvoeringsvarianten	Definitie ^[1]
Inspanningsgericht	Uitvoering van zorg en/of ondersteuning waarbij een duidelijke afspraak tussen gemeente en zorgaanbieder is gemaakt over de levering van een specifiek product of dienst in een afgesproken tijdseenheid (minuut, uur, dagdeel, etmaal).
Outputgericht (ook wel resultaatbekostiging)	Uitvoering van zorg en/of ondersteuning waarbij er een duidelijke afspraak tussen gemeente en zorgaanbieder is over de te behalen output. De manier waarop deze output wordt behaald, is niet vastgelegd. Soms worden de trajecten of arrangementen volledig bij start bekostigd, maar soms kiezen gemeenten ook voor een bedrag bij start zorg en een bedrag bij (succesvolle) afronding van zorg.
Taakgericht	Uitvoering van zorg en/of ondersteuning waarbij de gemeente een taak voor een (deel)populatie heeft gegeven aan een aanbieder en deze aanbieder de vrijheid heeft om de invulling van deze taak vorm te geven. In deze variant is geen sprake van een verantwoording op individueel niveau.
Gemengde bekostigingsvorm	De 'gemengde' bekostiging betreft ofwel het toepassen van outputgerichte bekostiging en inspanningsgerichte bekostiging binnen één zorgvorm (bijvoorbeeld een outputgerichte bekostiging voor diagnose en inspanningsgerichte bekostiging voor de behandeling), ofwel een combinatie van vast budget en inspanningsgerichte bekostiging. Het laatstgenoemde komt in de Wmo voor bij beschermd wonen. Overigens is het niet toegestaan om voor één voorziening (product) twee bekostigingsvormen te combineren.
Subsidies	Subsidie betreft financiering van activiteiten via de publiekrechtelijke route. Er is sprake van een subsidie wanneer een bestuursorgaan een aanspraak op financiële middelen verstrekt met het oog op bepaalde activiteiten. Er mag dan geen sprake zijn van betaling voor aan het bestuursorgaan geleverde diensten of goederen: dan betreft het een overheidsopdracht.
Overheidsopdracht	Bij een overheidsopdracht is sprake van een schriftelijke overeenkomst onder bezwarende titel. Dit betekent kort gezegd dat de aanbestedende dienst een vergoeding betaalt voor een dienst en daarmee uitvoering van de dienst kan afdwingen. De opdrachtnemer levert de dienst en heeft dan het recht op de afgesproken vergoeding. Een overheidsopdracht kan selectief aanbesteed worden, waarbij een beperkt aantal partijen een contract krijgt. De overheidsopdracht kan ook niet-selectief worden aanbesteed, alle ondernemers die kwalificeren aan kwaliteits- en geschiktheidseisen krijgen dan een contract. Deze inkoopmethode lijkt veel op een open house inkoop. Een belangrijk verschil met open house inkoop is dat de aanbestedingswetgeving in dit geval wel van toepassing is, en bij open house niet.
Open house	Men spreekt van een open house wanneer de overheid overeenkomsten sluit met elke ondernemer die tegen standaard voorwaarden en tarieven bepaalde goederen of diensten kan leveren, waarbij de overheid wel toetst of deze ondernemers kwalificeren aan kwaliteits- en geschiktheidseisen.

[1] PPRC, [Monitor Gemeentelijke zorginkoop 2020](#).

Bijlage Tabel 9 Overzicht definities uitvoeringsvarianten

Bijlage   Overzicht groepsinterviews gemeenten en aanbieders

Groningen

Groepsinterview gemeente:

- Beleidsadviseur
- Contractmanager

Groepsinterview aanbieders:

- Manager bij Philadelphia – dagbesteding voor ouderen
- Operationeel manager bij AtHomeFirst
- Directeur algemene zaken zorg bij WerkPro
- Teamleider zorg en traject coördinatie bij WerkPro

Eindhoven

Groepsinterview gemeente:

- Beleidsadviseur
- Contractmanager subsidies / inkoop Wmo, begeleiding en dagbesteding

Groepsinterview aanbieders basis en maatwerk dagbesteding, vertegenwoordigers van:

- GGzE
- Archipel
- Vitalis
- Ervaring die Staat
- Zorgbureau Brabant
- PhoodFarm
- Stichting de Loods040
- Zorgmed BV
- NEOS
- Groendomein Wasven

Groepsinterview aanbieder sociale basis en basisdagbesteding. Vertegenwoordigers van:

- #Awesome kledingruilatelier
- De Kunsterij/De Klusserij
- Stichting IK Wil
- Stichting Ontmoet&Groet
- JOsamen
- Uit de Buurtfabriek

Noordoostpolder

Groepsinterview gemeente:

- Beleidsmedewerker Wmo
- Contractmanager sociaal domein, Wmo, aan de aanbiederskant

Groepsinterview aanbieders:

- Regiomanager Interaktcontour voor mensen met niet-aangeboren hersenletsel
- Twee medewerkers begeleidingscentrum Interaktcontour gespecialiseerd in het begeleiden van mensen met niet – aangeboren hersenletsel
- Twee casusregisseurs Triadevitee volwassenen met een verstandelijke beperking en soms ggz problematiek
- Manager Triadevitee
- Zorgconsulent Triadevitee vanuit advies en aanmelding
- Gebiedsmanager Zorggroep Oude en Nieuwe Land

Doetinchem

Groepsinterview gemeente:

- Strategisch adviseur sociaal domein (betrokken bij inkoop)
- Beleidsmedewerker beschermd wonen, maatschappelijke opvang en Oggz (betrokken bij inkoop).
- Kwaliteitsmedewerker bij Buurtplein; uitvoeringsorgaan van uitvoering jeugdwet en Wmo voor gemeente Doetinchem
- Beleid Maatschappij: beleidsmedewerker Wmo

Groepsinterview aanbieders:

- Teamleider Zorg bij Stichting Mini Manna
- Dagbesteding en ambulante zorg. Op vier verschillende plekken; drie vestigingen in Achterhoek en klein winkeltje in binnenstad Doetinchem Dagbesteding - Stichting Mini Manna
- Teammanager Markenheem, Ouderenzorg organisatie met dagbesteding, intramurale stelling, thuiszorg, Dagbesteding - Markenheem
- Toekomstig teammanager Markenheem

Nijmegen

Interview:

- Programmamanager participatie Pluryn en eveneens bestuurslid VGN academie

Groepsinterview:

- Projectleider, Werkbedrijf Rijk van Nijmegen
- Consulent 'Op weg naar werk', Werkbedrijf Rijk van Nijmegen
- Teamleider, Driestroom

Bijlage   Overzicht deelnemers en naasten die hun ervaringen deelden

Interview:

- Vrouw, begin 40, deelnemer aan twee dagbestedingen. Een inloophuis waar ze vooral spelletjes doen, kletsen, wandelen, samen lunchen. Vooral voor het sociale aspect en samen zijn met lotgenoten. En een kunstatelier waar de meeste mensen schilderen. 'Het zijn allemaal mensen met een diagnose. Niet allemaal ASS'ers, er zit echt van alles tussen.'
- Moeder van drie zorgintensieve kinderen. Hoogbegaafd en autisme. Alle drie gaan ze naar dagbesteding. De oudste nu dagbesteding vanuit de Wmo (sinds 18e jaar). De twee jongste kinderen hebben dagbesteding vanuit de Jeugdwet.
- Man, afgestudeerd aan de universiteit, heeft ruim twintig jaar gewerkt als docent. Complexe psychische problematiek en is ook in dagbehandeling geweest. Nu is hij 65 jaar en recent gestopt met het werk. Hij gaat een dagdeel naar dagbesteding, waarin het draait om kunst: tekeningen, schilderijen maken en beter worden. Het zijn groepsactiviteiten. Hij nam eerder deel aan dagbesteding van een ggz-organisatie.
- Zoon van een vader die gebruik heeft gemaakt van dagbesteding. Zijn vader was dementerend.
- Vrouw, 27 jaar, heeft momenteel 3 dagen dagbesteding per week op twee verschillende plekken: bij Meewerken en in een Atelier. 'Via Meewerken werden we op de hoogte gesteld van het onderzoek. En natuurlijk werden wij aangemoedigd (en uitgedaagd) om deel te nemen.'

Groepsinterview - online:

- Vrouw, eind 20, doet dagbesteding/vrijwilligerswerk bij een museum. Dit doet zij 2 dagen per week. 'Het beeld wat er bestaat rondom dagbesteding is dat je dan dom bent. Door aan het onderzoek mee te werken kan ik dit beeld veranderen.'
- Vrouw, rond de 50. 'Ik ben in november 2020 uitgevallen op werk en zit sinds juli 2022 bij een dagbesteding speciaal voor mensen met autisme en een normale tot hoge begaafdheid.' Zij zet zich in om meer bekendheid te geven aan dagbesteding met het oog op hersteldoelen en als re-integratiemodel.
- Man, 26 jaar, gaat 3 middagen per week naar dagbesteding. Hij vindt het lastig iets te vinden wat hij echt leuk vindt, ondanks ruime keuze. Tot nu toe een paar dingen kort geprobeerd.

Groepsbijeenkomst:

- Vrouw, begin 30, doet dagbesteding op twee verschillende plekken, waaronder werk in een tuinproject. Ze is ook lid van de cliëntenraad en is daar ook heel bewust mee bezig.
- Vrouw, eind 30, gaat meerdere dagen per week naar het atelier. Ze zit eveneens in de cliëntenraad.
- Vrouw, sinds eind jaren '80 gaat ze naar de dagbesteding van het RIBW. Ze gaat nu nog twee keer per week voor muziek en de schrijfgroep.
- Jonge vrouw, werkt bij Brood op de plank als dagbesteding. Vanuit de buurtteams is ze daar terecht gekomen. Ze gaat binnenkort met een studie aan de universiteit beginnen.

Gesprek met de LFB, de landelijke belangenorganisatie dóór en vóór mensen met een verstandelijke beperking:

- Ervaringsdeskundige werkzaam bij de vereniging LFB
- Coach werkzaam bij het landelijk bureau van de LFB